

Jelentés az 1906. évi tanulmányi kirándulásokról.

Írta: SCHENK JAKAB.

Képekkel ellátta: CSÖRGEY TITUSZ.

A haladó kultúrával fokozatosan pusztul Magyarországnak hajdan méltán híres madárvilága, s minden lefmő érdekesebb terület egy-egy visszahozhatatlanul elveszett okmánya a multnak, ha nem volt senki, a ki hirt adhatott volna a pusztulás előtti állapotról. Ezeknek az okmányoknak a jövő madártörténetírás számára való megmentése elsősorban is a M. O. K.-ra hárulnik, s jórésztben ezt a célt szolgálják a tanulmányi kirándulások.

De még nem fenyegetett és már ismertett madártaulilag érdekes területek ismételt tanulmányozása is mindig új és újabb mozzanatot nyújt, egyrészt azért, mert minden megfigyelő más és más szempontból nézi a dolgot, másrészt pedig azért, mert időközben beállhatnak oly változások, a melyek annak madártani jellegét lényegesen megváltoztathatják. Azoknak az okoknak kutatása, illetőleg földerítése, a melyek a változást előidézték, illetőleg valamely madárfajt új életmód fölvételére vagy alkalmazkodásokra indították, pedig egyértelmű az illető fajok biológiájához való újabb adalékok szolgáltatásával.

Végre saját madárvédelmi kísérleti telep hiányában, buzgó madárvédőknek már berendezett s ezért föllülbíráható ilyenmő telepeit kell tanulmányozni, hogy a sokszor csak könnyen elúezhető kicsiségeken múlt, vagy vidékenkint más és más föltételekhez kötött eredmények tájékozódást és tanulságot nyújtsanak az ügynek minél sikeresebb továbbfejlesztéséhez.

Ezek a szempontok voltak irányadók a tanulmányi kirándulásokon, a melyek eredményeiről alább következő közlemények számolnak be; lefolyásukat a következőkben lehet egész röviden vázolni.

Május 6-án CSÖRGEY TITUSZ-szal *Haraszti* pusztára (Tura község, Pest m.) mentünk intézetünk rendes megfigyelőjének HAJDÚ ISTVÁN

Bericht über die Studienexcursionen im Jahre 1906.

VON JAKOB SCHENK.

Mit Abbildungen von TITUS CSÖRGEY.

Die stetig fortschreitende Cultur vernichtet Ungarns einst mit Recht berühmte Vogelwelt immer mehr und mehr, und ist ein jedes entschwundene interessante Gebiet eine unwiederbringlich verlorene Urkunde der Vergangenheit, wenn Niemand da war, um Kunde von dessen Beschaffenheit vor dem Untergange zu geben. Die Errettung dieser Urkunden für die Vogelgeschichtsschreibung der Zukunft liegt in erster Linie der U. O. C. anheim und dienen die Studienexcursionen zum guten Theile diesem Zwecke.

Dabei bietet aber auch das wiederholte Studium schon bekannter, ornithologisch interessanter Gebiete stets neue und neuere Momente, einerseits darum, weil ja ein jeder Beobachter dieselbe Sache von anderen Gesichtspunkten betrachtet, anderseits darum, weil inzwischen stattgefundene Veränderungen den ornithologischen Charakter eines Gebietes wesentlich beeinflussen können. Das Erforschen resp. Erschliessen derjenigen Ursachen, welche die Veränderungen hervorbrachten, resp. gewisse Arten zur Annahme anderer Lebensgewohnheiten oder zu Anpassungen bewogen, ist aber gleichbedeutend mit der Lieferung neuer Beiträge zur Biologie der betreffenden Arten.

Schliesslich müssen in Ermangelung eigener Vogelschutz-Versuchsanstalten die diesbezüglichen schon eingerichteten und deshalb controllirbaren Stationen eifriger Vogelschützer besucht werden, damit die oft nur von leicht überschaubaren Kleinigkeiten und je nach der Gegend von anderen Bedingungen abhängenden Resultate Orientirung und Belehrung zur je erfolgreicheren Förderung und Weiterentwicklung der Sache ergeben.

Diese Gesichtspunkte waren bei den Studienexcursionen massgebend; die Resultate derselben behandeln untenfolgende Aufsätze, der Verlauf derselben kann wie folgt, kurz skizzirt werden.

Am 6. Mai gingen wir mit TITUS CSÖRGEY auf freundliche Einladung unseres ständigen Beobachters, des Herrn Gutsverwalters STEFAN

urad. intéző úrnak szíves meghívására, hogy tanulmányozzuk madárvédelmi berendezéseit. HAJDÚ ISTVÁN úr nagy mező- és tőgazdaságot s kisebb erdő- és kertgazdaságot vezet, elsőrangú gazda s lelkes madárbarát, a ki teljesen át van hatva a hasznos madarak nagy gazdasági jelentőségétől, s e meggyőződése alapján messzeterjedő védelemben részesíti azokat.

Május 12-én és 13-án CSÖRGEY TITUSZ-szal CERVA FRIGYES úr szíves kalauzolása mellett *Apaj* és *Űrbő* pusztákat, valamint *Bugyi* (Pest m.) község környékét jártuk be, a mely különösen régebben méltán híres vízimadár-eldorádó volt.

Május 19-én és 20-án intézetiünk rendes megfigyelőjétől PLATHY ÁRPÁD urad. intéző úrtól följajánlott tojásgyűjtemény átvétele céljából *Kékkő* községben (Nógrád m.) jártam. PLATHY úr nagy mező- és erdőgazdaságot vezet, s nagymérvű gyömölestermelést folytat. Hasonlóan kiváló gazda és rajongó madárbarát, a ki elsőrangú feladatának tekinti a gyakorlati madárvédelmet, s ennek megfelelően madárvédelmi telepet létesített.

Végre június 11-én és 12-én a *velencei tóra* küldtettem ki, hogy CERVA FRIGYES úrral együtt mindenben segítségére legyünk LODGE R. B. úrnak (Enfield, Anglia), a ki ott a helyszínen madárfészkeket és tojásokat akart fényképezni. A M. O. K.-tól nyert ajánlólevél következtében MESZLENY BENEDEK és BÓNÉ GYULA urak részéről a legnagyobb előzékenységgel találkoztunk, úgy hogy a tilalmi időszak daczára is bemehettünk a tóba. Az előrehaladott idény mellett is igen jó eredményekkel járt a kirándulás vezetőink kitűnő helyismerete következtében, úgy hogy LODGE úr aránylag rövid idő alatt értékes felvételeket eszközölhetett.

Kedves kötelességem még ezentúl ezen a helyen is intézetiünk nevében hálás köszönetet mondani mindazoknak, a kik szíves előzékenységgel támogattak törekvéseink elérésében. A nevezett urak mellett elsősorban

v. HAJDÚ nach der Pusztá *Haraszt* (Gemeinde Tura, Com. Pest), um die dortigen Vogelschutz-Einrichtungen zu besichtigen. Herr STEFAN v. HAJDÚ leitet eine grosse Land- und Teichwirthschaft und eine kleinere Wald- und Gartencultur, ist ein Landwirth ersten Ranges und ein begeisterter Vogelfreund, der von der eminenten wirthschaftlichen Bedeutung der nützlichen Vogelwelt ganz durchdrungen ist, und derselben in Folge dieser Überzeugung einen weitgehenden Schutz angedeihen lässt.

Am 12. und 13. Mai besichtigten wir mit TITUS CSÖRGEY unter der liebenswürdigen Führung von Herrn FRIEDRICH CERVA die Pusztan *Apaj* und *Űrbő* sowie die Gegend von *Bugyi* (Com. Pest), welche Gebiete besonders in früherer Zeit mit Recht berühmte Wasservogel-Eldorados waren.

Am 19. und 20. Mai war ich in *Kékkő* (Com. Nógrád) behufs Übernahme einer Eiersammlung, welche uns von unserem ständigen Beobachter, Herrn Gutsverwalter ÁRPÁD v. PLATHY angeboten wurde. Herr v. PLATHY leitet eine grosse Land- und Forstwirthschaft, nebst einer grossangelegten Obstcultur, ist ebenfalls ein ausgezeichnete Landwirth und leidenschaftlicher Vogelfreund, der im praktischen Vogelschutze eine Aufgabe ersten Ranges erblickt und dementsprechend auch eine Vogelschutz-Station einrichtete.

Schliesslich wurde ich am 11. und 12. Juni an den *See von Velenze* entsandt, um gemeinsam mit Herrn FRIEDRICH CERVA Herrn R. B. LODGE (Enfield, England), der dort an Ort und Stelle Vogelnester und Eier photographiren wollte, in Allem behülflich zu sein. In Folge des Empfehlungsschreibens der U. O. C fanden wir bei den Herren BENEDIKTUS v. MESZLENY und JULIUS v. BÓNÉ die grösste Zuverlässigkeit, so dass wir trotz der Schonzeit den See betreten konnten. Obwohl die Saison schon ziemlich vorgeschritten war, hatte die Excursion in Folge der ausgezeichneten Ortskenntniss unserer Führer doch guten Erfolg, so dass Herr LODGE in verhältnissmässig kurzer Zeit mehrere werthvolle Aufnahmen machen konnte.

Es verbleibt nun nur noch die angenehme Pflicht, allen denen verbindlichsten Dank zu sagen, die die Erreichung unserer Bestrebungen mit bereitwilligster Zuverlässigkeit ermöglichten. Ausser den genannten Herren ist dies

a M. O. K.-ot illeti ez, a mely megadta a módot a kirándulások keresztviteléhez. S most következnek a szerzett tapasztalatokról beszámoló kötelező közlemények.

1. Madárvédelem Haraszt pusztán.

Az intézői lak környéke még a kevésbbé avatott szemnek is azonnal elárulja, hogy madárbarát a gazdája. Az udvar kis ligetté van átalakítva, a melyben *Columba palumbus* és *Turtur* költenek, magán a házon pedig egy szürke légykapó ütött tanyát. Különösen föltűnik két disztelen kiszáradt tamariszkus a melyeken valóságos verébkolóniák vannak. Lärmájuk és egyéb kellemetlen tulajdonságaik daczára is megtűretnek, sőt egyenesen védelemben részesülnek, mert a gazdaságban hasznos munkát végeznek. Más helyről tamariszkusostól együtt már régen kidobták volna őket.

A kertben és az uradalom több más pontján 50 mesterséges fészekodú — házi gyártmány — lett az idén első ízben kifüggesztve. Ezeknek a fele még üresen maradt, míg a többiekben ezinegék és verebek osztozkodtak. Ez igen élénken világítja meg az Alföldnek odülakó madarakban, nevezetesen ezinkékben való nagy szegénységét. Érdekes lesz annak a megállapítása, hogy milyen arányban szaporodnak majd el ezután, hogy meg van adva a fészkelési alkalmatosság.

Ezek mellett igen fontosak azok az intézkedések, a melyek a tojásszedést és madárpusztítást gátolják. Az uradalmi alkalmazottaknak büntetés terhe alatt szigorúan tilos bármely fészek háborítása; még a károsok pusztítása is csak az intéző személyes vezetése alatt ejthető meg, nehogy ártatlan madárban kár essék. Így évenként egyszer tömeges szarka- és hamvas varjú-irtás van előírva, kifejezetten azért, mert veszedelmes fészekrablók, a melyek jelentékenyen gátolják a hasznos apró madarak elszaporodását. Történik ez daczára annak, hogy HAJDÚ úr is elismeri, illetőleg tudja azt, hogy sok gazdaságilag káros rovar is pusztítanak, de ezt a hasznukat nagyon fölülmúlja a fészek fosztogatásból eredő kár. Ez az irtás — a melyen az idén jelen voltunk — már eléggé

in erster Linie die U. O. C., welche die Mittel zur Ausführung der Excursionen lieferte. Und nun sollen die pflichtgemässen Berichte über die gesammelten Erfahrungen folgen.

1. Vogelschutz in Puszta Haraszt.

Die Umgebung des Gutsverwalter-Hauses verräth auch dem mündergeübten Auge, dass sein Inhaber ein Vogelfreund sein muss. Der Hof ist eine kleine Au, in welcher *Columba palumbus* und *Turtur* brüten, am Hause selbst aber siedelte sich ein graner Fliegenschnäpper an. Besonders auffallend sind zwei unschöne, längst abgestorbene Tamarisken, welche wirkliche Sperlingskolonien beherbergen. Trotz ihres grossen Lärmes und trotz ihrer anderweitigen unangenehmen Eigenschaften werden dieselben hier geduldet, sogar direkt geschützt, weil sie in der Landwirthschaft eine nützliche Arbeit verrichten. Anderen Ortes wären sie schon längst expedirt worden.

Im Garten und an anderen Stellen des Gutes wurden heuer zum ersten Male 50 künstliche Nisthöhlen — Haus-Fabrikat — ausgesetzt. Die Hälfte derselben blieb noch unbesetzt, während die übrigen von Meisen und Sperlingen occupirt wurden. Es gibt dies ein sehr beredtes Zeugniß von der Armuth des Tieflandes an Höhlenbrütern, namentlich an Meisen. Es wird interessant sein festzustellen, in welchem Masse sich dieselben jetzt vermehren werden, nachdem ihnen Nistgelegenheiten geboten sind.

Nebst diesen sind besonders jene Einrichtungen von Wichtigkeit, welche das Eierplündern und Vogelmorden verhindern. Den herrschaftlichen Angestellten ist es bei strengster Strafe verboten irgend ein Nest zu plündern; selbst die Zerstörung der Schädlingester darf nur unter persönlicher Führung des Verwalters durchgeführt werden, damit nicht etwa ein nützlicher Vogel Schaden erleide. So ist jährlich einmal eine Massenvertilgung der Elstern und Nebelkrähen vorgeschrieben, ausdrücklich deshalb, weil dieselben gefährliche Nestplünderer sind, welche die Vermehrung der nützlichen Kleinvögel wesentlich beeinträchtigen. Es geschieht dies ungeachtet dessen, dass es auch Herr v. HAJDÚ zugibt, resp. weiss, dass dieselben auch

előrehaladott fészkelési idényben történik, a mikor a költő madarat is könnyebb lelőni a fészekről, s a tojások vagy fiókák kiszedésével elpusztul az egész generáció. A fészkek ledobásával pedig meg van nehezítve a megmenekültek második költése. A csőzöknek hivatalból előírt teendőjük a fészkek pontos nyilvántartása, hogy egy se kerülhesse ki a sorsát. Az eredmény pedig az apró madarak észrevehető elszaporodása.

A tógazdasághoz vezető úton mindenütt eleven madáreltet láttunk, többek között sok parlagi pityvert, s egy ugartyúkot, a pesti homoknak ezt a két tipikus lakóját, és sok *Pratincola rubetrát** a nedves kaszálóknak ezt a jellemző madarát. A tógazdaságban szintén sok a madár — nádi rigó, fehér és sárga billegető, szárcsa, *Gallinula*, *Ortygometra*, *Ardetta minuta*, kormos szerkő, sőt kakuk is, a kit a nádi rigók fészkei csábítanak ide. Igen érdekes volt egy *Clivicola riparia*-telep egy alig méter magas töltés oldalában. Bizonyára a kedvező megélhetés csábította ide, erre a kevésbé alkalmas és az áradásoktól állandóan veszélyeztetett fészkelőhely elfoglalására. Későbbi értesülés szerint egy patkány garázdálkodott a telepen, s ezért más helyre vonultak.

Legszébben érvényesült a madárvédelem a tógazdaság folytatásában elterülő nedves réteken, a hol valóságos unicumot, t. i. vízimadár-védelmi telepet létesített HAJDÚ úr. Törzsökös lakossága *Limosa*, *Pavoncella*, *Totanus calidris*, *Vanellus* és *Charadrius dubius*. Szigorú tilalom alatt áll a „bibicztojás-szedés“, s a tó-és egyéb esőzöknek előírt teendőjük minden ilyen kísérletnek a megghiúsítása. Maga HAJDÚ

* Ezt a fajt a múlt évben tömegesen találtam fészkelve a Dabas (Pest m.) körül kiterjedő nagy réteken egy oda irányított kevésbé sikerült kirándulás alkalmával.

viele landwirthschaftlich schädliche Insekten vertilgen, doch wird dieser Nutzen von dem Schaden, welcher durch das Nestplündern entsteht, weit übertroffen. Diese Vertilgung — an welcher wir heuer theilnahmen — geschieht schon in ziemlich vorgeschrittener Brutsaison, wann auch der brütende Vogel leichter abgeschossen werden kann, und mit der Wegnahme der Eier oder der Jungen die ganze Generation vernichtet wird. Durch das Herabwerfen des Nestes wird dann auch die zweite Brut der Davongekommenen erschwert. Den Wald- und Feldhütern ist es vorgeschrieben, jedes Nest aufzuspiiren, damit nicht ein einziges seinem Schicksale entrinne. Das Resultat dieser Massregel aber ist die augenscheinliche Vermehrung der Kleinvögel.

Auf dem Wege zur Teichwirthschaft sahen wir überall reges Vogelleben, n. A. mehrere Brachpieper und einen Triel, diese beiden Charaktervögel des Pester Sandgebietes, sowie viele *Pratincola rubetra*,* diesen bezeichnenden Vogel der nassen Wiesen. In der Teichwirthschaft selbst gab es ebenfalls viele Vögel — Drosselrohrsänger, weisse Bachstelzen, Kuhstelzen, Rohrhühner, *Gallinula*, *Ortygometra*, *Ardetta minuta*, Trauerseeschwalben und auch der Kukuk, welchen die Nester des Drosselrohrsängers hier locken. Sehr interessant war eine Colonie von *Clivicola riparia* in einer Dammwand von kaum 1 Meter Höhe. Jedenfalls waren es die günstigen Lebensbedingungen, welche sie zur Annahme dieser wenig geeigneten und ständig vom Hochwasser gefährdeten Niststelle bewogen. Laut späterer Mittheilung siedelten sie sich an einer anderen Stelle an, da sie hier von einer Ratte vertrieben wurden.

Am wirksamsten bewährte sich der Vogelschutz auf den nassen Wiesen, welche eine Fortsetzung der Teichwirthschaft bildeten, wo Herr v. HAJDÚ ein wirkliches Unikum, nämlich eine Wasservogelschutz-Station einrichtete. Eingeborene Bewohner derselben sind *Limosa*, *Pavoncella*, *Totanus calidris*, *Vanellus* und *Charadrius dubius*. Das „Kibitzeiersammeln“ ist hier strengstens verboten, und es ist vor-

* Diese Art fand ich im vorigen Jahre massenhaft brütend auf den ausgedehnten Wiesen um Dabas (Com. Pest) während einer dorthin gerichteten missglückten Excursion.

úr szívesen lemond a vadászat gyönyöreiről, csakhogy állandóan letelepedjenek és a lehetőségig elszaporodjanak. Az idén még kicsi volt a kolónia, de a költés befejeztével már százával rajzottak itt a *Limosák*, s remélhető, hogy a folytonos védelem következtében természetes szaporodás útján is rövidesen nagyobb kolónia fog itt kifejlődni, mely ezen a kedvező területen megmaradva, s esetleg más ritkább fajokkal, — pl. *Glareola pratincola*, mely jelenleg rendes átvonuló — is bővülve, kicsinyített képét adhatja annak a multnak, a melyről annyi elragadtatással írnak régi madártörténetíróink.

S ez az egész szép telep, a melynek lakói hasznos munkát is végeznek, egy kis gondosságon kívül semmibe se kerül. Önkénytelenül is arra kell gondolni, hogy hazánkban jelenleg még számos olyan hely van, a hol ehhez hasonlóan lehetne eljárni, s megmenthetnénk néhány ilyen telepet, a melyek a kultúra fejlődésével s a bibicztojás-szedés következtében mindinkább pusztulnak és tűnedeznek. Csak annyi gondosság kellene hozzá, hogy a vadászterület tulajdonosa vagy bérlője tiltsa el szigorúan a bibicztojás-szedést, és gondoskodjék ennek a tilalomnak a radikális érvényesítéséről. Ilyenformán még a mérsékelt vadászat se befolyásolná jelentékenyen az elszaporodást.

Csakhogy rendesen hiányzik az a madárszeretet, a mely ennek a gondosságnak az előfeltétele és előidézője. Ez pedig többnyire annak a következménye, hogy ninesenek tisztában a madárvilág nagy gazdasági jelentőségével s ezzel hiányzik a közvetlen indító ok a madárszeretet kifejlesztésére. HAJDÚ úrban mindez megvan. De van is annak fejében gazdag hasznos madárvilága, s még ornithologusnak se kell lenni, hogy nagy gyönyörűségét lelhesse az ember madárvédelmi telepeiben.

geschriebene Pflicht der Teich- und anderen Hüter, jeden diesbezüglichen Versuch zu vereiteln. Herr v. HAJDÚ selbst entsagt gerne den Freuden der Jagd, damit sie ja nur ständig hier bleiben und sich nach Möglichkeit vermehren sollen. Heuer war die Colonie noch klein, aber nach Beendigung der Brut schwärmten die Limosen hier zu Hunderten, und ist es zu hoffen, dass in Folge des ständigen Schutzes schon durch natürliche Vermehrung in Kürze eine grössere Colonie hier entstehen wird, welche auf diesem günstigen Gebiete verbleibend, eventuell durch andere seltener Arten vermehrt, — z. B. *Glareola pratincola*, jetzt Durchzugsvogel — ein verkleinertes Bild jener Vergangenheit ergeben kann, von welcher unsere alten Vogelgeschichtsschreiber mit solch grosser Begeisterung schreiben.

Und diese ganze schöne Colonie, deren Bewohner auch eine nützliche Arbeit leisten, kostet ausser einer geringen Mühewaltung gar nichts. Man muss unwillkürlich daran denken, dass es derzeit bei uns noch viel solche Stellen gibt, wo das gleiche Verfahren angewandt werden könnte zur Erhaltung einiger solcher Colonien, welche von der fortschreitenden Cultur und infolge des Kibitzeiersammelns immer mehr und mehr vernichtet werden und verschwinden. Es bedürfte ja nur so vieler Mühewaltung, dass der Eigenthümer oder Pächter des Jagdgebietes das Kibitzeiersammeln streng verbiete und für die radicale Durchführung dieses Verbotes Sorge trage. Unter solchen Umständen würde sogar die mässige Jagd die Vermehrung nicht wesentlich beeinträchtigen.

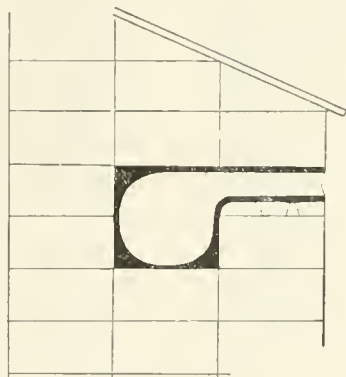
Es fehlt jedoch gewöhnlich die Liebe zum Vogel, welche Vorbedingung und Sporn zu diesen Einrichtungen bildet. Es ist dies aber meistens nur eine Folge dessen, dass man mit der grossen wirthschaftlichen Bedeutung der Vogelwelt nicht bekannt ist, wesshalb die unmittelbare Ursache zur Ausbildung der Liebe zur Vogelwelt fehlt. Bei Herrn v. HAJDÚ ist alles dies vorhanden. Er hat auch in Folge dessen eine reiche nützliche Vogelwelt und man muss gar nicht Ornithologe sein, um sich an seinen Vogelschutz-Stationen erfreuen zu können.

2. A kékkői madárvédelmi telep.

Kékkő vidékének egyik fő jövedelmi forrása a gyümölestermelés, s miut ilyen, klasszikus tanyája lehetne a czinegéknek s egyéb apró madaraknak. Tényleg van is sok madár, különösen ott, a hová még elér PLATHY ÁRPÁD intéző úr keze, mert ez kiméletlenül lesújt a madárpusztítókra. Az uradalmi alkalmazottaknak engedély és bejelentés nélkül szigorúan tilos bármilyen — akár hasznos, akár káros — madár fészkének a kiszedése. Ne lehessen kifogása s ne kerülhesse ki méltó kemény büntetését az, a ki ezt a tilalmat átlépi. PLATHY úr valósággal nyilvántartja a madárfészkeket, s őrzi és őrízeti azokat. Ha valamelyik madár könnyen észrevehető és megközelíthető, de

2. Die Vogelschutz-Station in Kékkő.

Eine Haupterwerbsquelle der Umgebung von Kékkő ist der Obstbau und könnte daher eine classische Stätte der Meisen und anderer Kleinvögel sein. Thatsächlich gibt es auch hier viel Vögel, besonders dort, wohin die Hand des Herrn Gutsverwalters ÁRPÁD v. PLATHY noch reicht, da dieselbe die Vogelwörter unbarmherzig trifft. Den herrschaftlichen Angestellten ist es ohne vorherige Berichterstattung und Erlaubniss strengstens untersagt, irgend ein Vogelnest — ob nützlich oder schädlich — auszuheben. Es kann daher keine Ausrede den Schuldigen vor der gebührenden strengen Bestrafung bewahren. Herr v. PLATHY führt die Vogelnester sozusagen in Evidenz,

Fészeküreg a kerítés-oszlopban. — Nistloch im Pfeiler der Gartenmauer.

nehezen ellenőrizhető helyre akar fészkelni, akkor megakadályozza abban, hogy biztosabb tanyát válasszon.

Az odúlakó madarak számára még a mesterséges fészekodú-akció előtt csináltatott mesterséges *fészek-üregeket*. Fölhasználta erre a czélra a kerítések köoszlopait. A tető közelében, a kerítésnek a kertbe néző oldalán ca. egy téglá szélességben a szélétől, egymás fölött két féltéglányi üreget hagyott az oszlopban, kivakoltatta ezementtel, hogy jó száraz legyen, röplyukat csináltatott hozzá s azután betetőzte. Állandóan fészkel benne czinke és kertü rozsdafarkú, télen pedig állandóan hál-
nak bennük czinegék és Sitták. Minthogy ezekért mindig nagy harezokat vívtak a czine-

bewacht dieselben und lässt sie bewachen. Will ein Vogel an einer leicht wahrnehmbaren und zugänglichen, dabei aber schwer im Auge haltbaren Stelle nisten, so verhindert er ihn daran, damit er eine besser gesicherte Statt wähle.

Für die Höhlenbrüter liess er noch bevor die Aktion für künstliche Nisthöhlen ins Leben gerufen wurde, künstliche *Nistlöcher* herichten. Zu diesem Zwecke benützte er die Steinpfeiler der Umzäunungen. In der Nähe der Überdachung und an der Seite der Umzäunung, welche in den Garten schaut, liess er ca. eine Ziegelbreite von dem Rande eine Ausnehmung von zwei übereinander liegenden Halbziegeln im Pfeiler, mauerte dieselben mit Cement aus, damit sie trocken sei, machte dann ein Flugloch dazu und überdachte das Ganze. Es brüten darinnen ständig Meisen

gék, azért most a nyár folyamán újabb 16 fészek-üreget csináltatott egy kőkerítésbe, úgy hogy egy-egy fészek között két méter a távolság. S bizonyára elfoglalják ezeket is. Hiszen a régebbiek egy utzára néző kerítésben vannak, a mely különösen vasárnaponként gyülekező és támaszkodó helye a fizetést vagy munkát kérő embereknek. Az eleséggel hazajövő szénzinege a sok ember közelsége daczára is rövidesen berepül a fiaihoz.

A folyó év tavaszán fatörzsből vájt mester-séges fészekodvakat is helyezett ki az uradalmi gyümölcsösbe, még pedig 10 drb. KÜHNEL-félét és 30 drb. házi gyártmányút. Utóbbiak egyáltalában nem előírászerintiek. Nincs rajtuk kéreg, az odú belseje nem körtealakú, s a tetejük nem kúpró. Az eredmény azonban föltötte kedvező. PLATHY úr utólagos értesítése szerint az első költés alkalmával 32 odút foglaltak el; 27-et a szén-, kék- és molnár-czinkék, 2-öt a nyaktekeres, 3-at pedig az örvös légykapó. A második költés alkalmával elfoglalták azt a 8 odút is, a mely az első költésnél üresen maradt, és azonkívül 9 régít; ez már csupa czinege volt.

A mezei veréb itt is alkalmatlankodott. Pl. egy villásan elágazó fatörzs két odvát két pár czinege foglalta el, habár csak egy röplyuk volt rajta. A veréb azonban kiverte mind a két czinkecsaládot, s maga terpeszkedett a tágas lakásban. Az első költés alkalmával üldözte őket PLATHY úr, de a másodiknál túrta fészkelésüket, mint hogy kétségtelenül hasznot hajtának a gyümölcsösben, s elsősorban csak azért károsak, mert elfoglalják a czinegék fészkelőhelyeit.

A nagy sikertől fölbátorítva PLATHY úr etetőket is fog fölállítani, hogy a télen még több czinegét tartóztasson vissza ama újabb odvai számára, a melyeket az őszszel fog kitérgeszteni.

A gyakorlati madárvédelemnek az alkalmazásához, illetőleg a mesterséges fészek-odvakkal és etetőkkal való kísérletezéshez s az

und Gartenrothschwänzchen, im Winter aber sind dieselben ständige Schlafplätze der Meisen und Kleiber. Da die Meisen für den Besitz derselben immer grosse Kämpfe ausföhreten, so wurden im heurigen Sommer noch 16 Nistlöcher in einer Steinmauer angelegt, so dass zwischen zweien die Entfernung 2 Meter beträgt. Sicher werden auch diese angenommen. Denn die früheren sind in einer auf die Gasse sehenden Mauer, welche besonders Sonntags Sammel- und Anlehnungsplatz von Lohn oder Arbeit erwartenden Menschen ist. Die mit Nahrung heimkehrende Kohlmeise fliegt trotz der Nähe der vielen Menschen bald zu ihren Jungen hinein.

Im heurigen Frühjahre wurden auch künstliche Nisthöhlen in dem herrschaftlichen Obstgarten ausgehängt, u. zw. 10 KÜHNEL'sche und 30 häuslich fabrizirte. Letzter seind durchaus nicht vorschriftsmässig. Dieselben entbehren der Rinde, die Höhlung ist nicht birnförmig, das Dach ist nur ein Deckel - nicht überragend. Laut nachträglichem Berichte des Herrn v. PLATHY wurden während der ersten Brut 28 Nisthöhlen besetzt; 27 von Kohl-, Blau- und Sumpfmeisen, 2 von *Jynx torquilla* und 3 vom Halsbandfliegenschmäpper. Bei der zweiten Brut wurden auch jene 8 Nisthöhlen besetzt, welche bei der ersten leer blieben, ausserdem 9 alte; es waren dies lauter Meisen.

Der Feldsperling machte sich auch hier breit. So wurden z. B. die zwei Höhlen eines gabelförmig verzweigten Astes, trotzdem nur ein Flugloch angebracht war, von zwei Paar Meisen besetzt. Der Sperling jedoch verjagte beide Meisenfamilien und nahm das weite Gemach allein in Besitz. Bei der ersten Brut wurden sie von Herrn v. PLATHY verfolgt, bei der zweiten duldete er sie aber, da sie im Obstgarten unzweifelhaft nützlich sind, und hauptsächlich nur dadurch Schaden verursachen, dass sie die Nistplätze der Meisen in Besitz nehmen.

Durch diesen Erfolg ermuntert, wird Herr v. PLATHY auch Futterplätze einrichten, um im Winter noch mehr Meisen hieher zu locken für diejenigen Nisthöhlen, welche diesen Herbst ausgehängt werden.

Zur Ausführung des praktischen Vogel-schutzes, resp. zu Versuchen mit den künstlichen Nisthöhlen und Futterstationen, und

eredmények ellenőrzéséhez rendkívül kedvezők itt a viszonyok, úgy hogy valóságos minta- és tanulmány-teleppé válhatik PLATHY úr szakavatott és mindenekfölött gondos vezetése alatt. Biztosra vehető, hogy a telep fokozatos ki-fejlesztése után a gyümölcsstermés statisztikája reális értékekben is bebizonyíthatja, hogy mennyit jövedelmez az a csekély összeg, a mi a madárvédelmi berendezésekbe van fektetve.

Befejezésül, bizonyos föl-fölmerülő, s a madármunkát lekiesnylő véleményekkel szemben, szabadjon még rámutatni arra, hogy a haraszt-pusztai és kékkői madárvédelmi telepek létesítésével két elsőrangú gazda szól a közönséghez, a kik felelőségterhes állásukban fényes eredményeket tudnak elérni a rájuk bízott gazdaságokban, s a kik eredményeik eléréséhez elengedhetlenül szükségesnek tartják a madárvilág közreműködését; — bocsánatot kérek HAJDÚ és PLATHY uraktól, ha ismert szerénységüket evvel megbántottam volna, de a most fejlődésben levő ügy érdekében szükségesnek tartottam a hivatkozást.

zur Controllirung der Resultate sind die Verhältnisse hier ausserordentlich günstig, so dass sich hier unter der fachgemässen und vor Allem sorgfältigen Leitung Herrn v. PLATHY's eine wirkliche Muster- und Studien-Station entwickeln kann. Es darf als sicher angenommen werden, dass mit fortgesetzter Weiterentwicklung der Station die Statistik der Obstergebnisse auch den realen Werth ergeben kann, wie viel die kleine Summe, welche in Vogelschutz-Einrichtungen investirt ist, einträgt.

Zum Schlusse sei es noch gestattet, gewissen hie und da auftauchenden, die Vogelarbeit herabmindernden Stimmen gegenüber darauf hinzuweisen, dass in der Einrichtung der Vogelschutz-Stationen von Pusztá Haraszt und Kékkő zwei Landwirthe ersten Ranges zu dem Publikum sprechen, welche in ihrer verantwortungsschweren Stellung glänzende Resultate erzielen konnten, und die zum Erreichen ihrer Resultate die Mitwirkung der Vogelwelt als unerlässlich nothwendig erachten — die Herren v. HAJDÚ und v. PLATHY mögen es verzeihen, wenn ich ihrer Bescheidenheit zu nahe getreten wäre, aber im Interesse der eben jetzt zu propagirenden Sache erachtete ich diese Berufung für unbedingt nothwendig.

3. Egy régi madárel dorádó a jelenben.

Ragyogó napfényben fürdik a tavasz viruló pompáját magára öltött nagy síkság, mely fölött ezernyi pacsirta zengi a nagy csöndességben szinte harsogó erősségű dalát. A szemhatárt majdnem köröskörül játszi délibáb zárja be, a melyből csak imitt-amott, ködös messzeségben bontakoznak ki egy-egy valódi templontorony vagy magányos tanya homályos bizonytalan körvonalai. Csupa teljesen sík székes fenéken járunk, a melyet keresztül-kasul szelnek moesaras erek, ú. n. *turjányok*. Sehoh egy földhullám. Ha lefekszik az ember, éppen olyan messzire lát, mint állva. Az alacsony székfű nem gátolja a kilátást, egyéb megmieszen. Messze távol nagy darab földön egyetlen egy szál fa sem terem, semmiféle fajtából. Nem élhet itt más, csak néhány széki növény, sás meg szittyó.

A természet itt gátat emelt a kultúra nivelláló hatása elé, s ezzel menedéket létesített és biztosított annak az állatvilágnak, a mely a modern kultúra által a végsőig fokozott létért való küzdelemben sajátos tartózkodási helye következtében a végpusztulásnak van kitéve. Ez a föld csak kaszálónak és legelőnek használható. És hiába mesterkedne itt az indzsellértudomány, hiába csapolná le a még meglévő vizeket, hiába öntöznék, ebből a földből sohase válna „aranykalászszal ékes rónaság”, — maradna sivár, hálátlan szik, a melyre nagyon találóan azt mondta a hortobágyi számadó gulyás, hogy annak a műveléséhez két jó Isten

3. Ein gewesenes Vogel-Eldorado in der Gegenwart.

In glänzenden Sonnenschein gebadet dehnt sich in junggrüne Frühlings-Pracht gekleidet die weite Ebene, in deren grosse Stille der schmetternde Gesang tausender Lerchen mit fast sehaller Kraft herniederhallt. Ringsumher ist fast der ganze Horizont von neckischer Délibáb (Luftspiegelung) umsäumt, aus welcher nur hie und da in dämmeriger Ferne die ungewissen verschwommenen Umrisse eines wirklichen Kirchthurmes oder einsamen Meierhofes hervorlugen. Lauterer, absolut ebener Saliterboden, in Kreuz und Quer von versumpften Wasserläufen — *turjány* genannt — durchzogen. Nirgends eine Terrainwelle. Liegend sieht man ebenso weit wie stehend. Das niedrige Salitergras beengt die Aussicht nicht und sonst ist nichts vorhanden. In weitem Umkreise auf einem guten Stück Boden wächst kein einziger Baum von keinerlei Gattung. Hier ist nur Leben für einige Saliterpflanzen, für Schilf und Binsen.

Die Natur erhob hier dem nivellirenden Einflusse der Cultur einen Damm und errichtete und sicherte damit ein Asyl für jene Thierwelt, welche in dem durch die moderne Cultur bis aufs Äusserste gesteigerten Kampfe ums Dasein in Folge ihres speciellen Aufenthaltsortes der gänzlichen Vernichtung preisgegeben ist. Dieser Boden ist nur zur Wiese und Weide geeignet. Und jede Ingenieurarbeit wäre verlorene Mühe, nutzlos wäre die Ableitung der noch vorhandenen Gewässer, umsonst wäre die Bewässerung, dieser Boden würde nimmermehr eine in „goldenen Ährenfeldern prangende Ebene“ (Petöfi) — derselbe

kellene: egyik, a ki folytonosan locsolgassa, másik, a ki folytonosan száritgassa.

Az ember valósággal érzi azt, hogy idegen ezen a földön, s önkénytelenül is keresi annak törzsökös benszülött lakosságát — az ornithologus a réti madárvilágot. De most ez is eltiint, vagy éppen csak a maradványa látható már. A régi ezrek és százezrek helyett manapság már csak szerény „egy“-ek és százak népesítik be az ősi tanyát, részben a szárazság, részben egyéb körülmények következtében.

Ez a madárszegénység föltiint már az úton is. Május 12-én d. n. indultunk el Kúnszentmiklósról északkeleti irányban az ú. n. laczházi Ürbő felé. Előbb az úton, tanyák között haladtunk, majd később rendes út hiányában a legideálisabb rétvilágon át, néha tengelyig a vízben. Még a gólyák is csak kis számban voltak láthatók, holott régebben sok fészkeltek a vidéken. Ezeket tényleg az utóbbi évek szárazsága ritkította meg, és pedig nemcsak itt, hanem a szomszédos területeken is, a mint azt HAUER BÉLA tapasztalta Kishartán. A szárazság következtében oly kevés a táplálékuk, hogy fiaik többnyire éhen vesznek, s így természetszerűen leszállt a faj létszáma. Csak mezei pacsirta van mindenütt rengeteg sok; ennek meg éppen a szárazság kedvezett, mint-hogy avval sok terület szabadult föl számára. Búbos pacsirta azonban sehöl se volt.

Még a kevésbbé kényes, bár a tojásszedéstől legerősebben sújtott bibicz sines megközelítőleg se abban a mennyiségben, a minőt ez a terület elbirna. A lotyókat (*Limosa*) jó sokáig vártuk, de csak a tanya közelében hallottuk szavukat. Aránylag ritka volt a *Charadrius cantianus*, a melyből éppen csak mutatóba volt néhány, de sikerült 3 drb egy napos fiókát kézrekeríteni. *Totanus calidris* nem éppen ritka, úgyszintén a *Motacilla flava*, s néha akadt egy csapat „borzas“ — *Pavoncella pugnax* is. Egy helyütt még néhány *Totanus glareola*-t vertünk föl — bizonyára megkészt

verbliebe unfruchtbarer, undankbarer Saliterboden, welcher laut der treffenden Charakteristik des rechnungspflichtigen Hirten von Hortobágy zum Bebauen zwei gürtige Götter benöthigt, einen zum ständigen Bewässern, den anderen zum ständigen Verdunsten.

Man hat wirklich das Gefühl ein Fremder hier zu sein und sucht deshalb unwillkürlich die eingeborenen Bewohner — der Ornithologe die Vogelwelt. Diese ist jedoch zur Zeit auch verschwunden oder eben nur in Resten vorhanden. Statt der früheren Tausende und Hunderttausende wird die uralte Stätte derzeit nur von bescheidenen „Einen“ und Hunderten bevölkert, theils in Folge der Dürre, theils infolge anderer Umstände.

Diese Vogelarmut machte sich schon auf dem Wege bemerkbar. Am 12. Mai Nachmittags gingen wir von Kúnszentmiklós aus in nordöstlicher Richtung gegen die sogenannte Laczházer Ürbő-Pusztas zu. Anfangs ging es zwischen Meierhöfen, später in Ermangelung regulärer Wege durch die idealste Wiesen- und Riedlandschaft oft bis zur Achse im Wasser. Selbst die Störche waren nur in geringer Anzahl zu sehen, trotzdem früher viele in der Gegend brüteten. Diese wurden thatsächlich durch die Dürre der letzten Jahre vermindert, u. zw. nicht nur hier, sondern auch in den benachbarten Gegenden, nach den Erfahrungen BÉLA V. HAUER'S in Kisharta. In Folge der Dürre ist die Nahrungsmenge so gering, dass die Jungen meistens Hungers sterben, wodurch der Bestand der Art naturgemäss herabsinkt. Nur Feldlerchen gibt es überall ungeheuer viele; für diese war eben die Dürre günstig, da in Folge dieser grosse Gebiete für sie bewohnbar wurden. Haubenlerchen nirgends zu sehen.

Selbst der minder heiklige, obzwar von dem Eiersammeln am meisten leidende Kiebitz kommt nicht annähernd in der Menge vor, welche dieses Gebiet ertragen könnte. Auf die Uferschnepfen mussten wir lange warten, dieselben liessen sich erst in der Nähe der Hirtenwohnung hören. Verhältnissmässig selten war *Charadrius cantianus*, eben nur dass sie da waren, doch gelang es drei Stück eintägige Junge zu erbeuten. *Totanus calidris* ist nicht selten, ebenso *Motacilla flava*, hie und da erschien auch ein Flug *Pavoncella pugnax*. Einmal jagten wir auch einige *Totanus glareola*

vagy igen magas északon fészkelő átvonulók, mert itt ez a faj nem költ.

Nagyon érdekelt a magányos gulyás-tanya madárvilága. A kevés közül még a legközelebbi tanya is több kilométernyi távolságban van, úgy hogy óriási vadászterületük van az itt letelepedő s fészkelési módjuk következtében az emberrel némileg szimbiózisban élő fajoknak. Gólyafészek nem volt rajta, pedig valószínű gólyatelep élhetne meg a területen. Füstifecske is csak 4—5 pár volt látható, s egy pár *Motacilla alba*. Csak a *Chelidonaria urbica* volt nagy számban, — vagy 60 párból álló telepet alkottak. Veréb nem volt, bizonyára azért, mert a tanya körül messzi földön nincsen gabonatermelés, nincsen fa, nincsen kert. Ebből a szempontból igen érdekes egy ilyen magányos emberi lak madárlakossága, mert igen élesen választja el sajátos életmódjuk alapján azokat a fajokat, a melyeket más körülmények között mindig együtt szoktunk látni.

Az éjszakát a gulyás-tanyán töltöttük. A míg csak be nem hűnytuk a szemünket, folytonosan hallottuk az *Ortygometra portana* szavát a szomszédos szittyói turjányban. Az idén igen nagy számban lépett föl, míg tavaly hirtmondónak is alig akadt. Már kora hajnalban fölvert a pacsirtaének, mely a sok száz torokból esodálatos erővel hangzott le a néma pusztára, úgy hogy fölébresztette a legmélyebben alvót is.

Reggelre kelve *Apaj puszta* felé indultunk. Nehány *Glarcola pratineola* fészkel még itt, s evvel okolja meg vezetőnk a kitérőt. Bennünket azonban első sorban a kegyelet hív Apaj puszta klasszikus földjére, a melyet PETÉNYI J. S. tett örök időkre emlékeztetéssé a magyar madártan történetében, s nevezetessé tette volna a madártan világirodalmában is, ha itt szerzett többrendbeli első felfedezéseit tartalmazó jegyzetei a maguk idejében láttak volna napvilágot. Mint első hivatásos ornithologus kutatta át közismert lelkesedésével és lelkiismeretességével ezt a sajátos, akkoriban még sokkal nehezebben hozzáférhető vidéket, a mely az ő idejében még valószínű madárelőfordító volt.

auf — sicher verspätete oder hoch im Norden nistende Durchzügler, da diese Art hier nicht brütet.

Spezielles Interesse beanspruchte die Ornis der einsamen Hirtenwohnung. Von den wenigen Meierhöfen liegt auch der nächste in einer Entfernung von mehreren Kilometern, so dass die sich hier angesiedelten, infolge ihrer Nistweise mit dem Menschen einigermaßen in Symbiose lebenden Arten ein riesiges Jagdgebiet erhalten. Ein Storchnest fehlte, trotzdem eine ganze Storchkolonie hier leben könnte. Rauchschwalben waren auch nur 4—5 Paare und ein Paar *Motacilla alba*. Nur *Chelidonaria urbica* war in grosser Anzahl, in einer bis 60 Paare zählenden Kolonie vorhanden. Der Sperling fehlte, jedenfalls deshalb, weil in weiter Umgebung nirgends Getraide gebaut wird, nirgends Bäume und Gärten vorhanden sind. Von diesem Gesichtspunkte aus gesehen ist die Vogelbevölkerung einer solchen einsamen menschlichen Wohnung sehr interessant, indem solche Arten, welche wir unter anderen Umständen immer als zusammenlebend zu sehen gewohnt sind, in Folge ihrer speziellen Lebensweise scharf von einander getrennt werden.

Die Nacht verbrachten wir im Hirtenhause. Solange wir wach waren, hörten wir *Ortygometra porzana* im nahen Szittyó-turjány. Heuer trat dasselbe in grosser Anzahl auf, während im vorigen Jahre kaum einige zu sehen waren. Schon früh Morgens weckte uns der Lerchengesang, welcher aus den vielen hundert Kehlen mit wunderbarer Kraft auf die stille Puszta herniedersehalle und selbst den tiefsten Schläfer wecken musste.

Morgens ging es dann nach der *Puszta Apaj*. Es nisten dort noch einige *Glarcola pratineola*, damit begründet unser Führer den Absteher. Uns ruft jedoch in erster Linie die Pietät auf den classischen Boden von Apaj, welcher durch J. S. PETÉNYI in der Geschichte der ungarischen Ornithologie für ewige Zeiten denkwürdig sein wird und es auch für die Gesamtgeschichte der Ornithologie geworden wäre, wenn die Notizen, welche seine mehrfachen, hier gemachten ersten Entdeckungen enthielten, seinerzeit hätten erscheinen können. Als erster berufsmässiger Ornithologe forschte er mit seiner allbekannten Begeisterung und Gewissenhaftigkeit in diesem eigen-

A pusztulástól megmenekült s hátrahagyott iratai szerint „tömerdek *Himantopus*“ „megszámlálhatatlan“ *Totanus*, *Paroncella* és *Anser anser* fészkeltek itt, gyakori volt a *Totanus stagnatilis* és bizonyára a *Glareola pratincola* is, a melyre vonatkozó jegyzetei elvesztek. A Nemzeti Múzeum őriz néhány idevaló PETÉNYI-től szedett tojást.

Manapság a sok ritkaságból egyedül a *Glareola pratincola* van még itt, abból is mindössze vagy 6 pár, holott ezelőtt százak meg százak letek itt tanyát. Egyebekben láttunk néhány tőkés réczétaz ereken, egy-egy „borzas“-csapatot, „sárgalábú“-t (*Totanus calidris*) és bibiczet, Lotyó (*Limosa*) is akadt, s ha a lármájuk után becsülné az ember a számukat, úgy még azt mondhatná, hogy sok van. De a ki látott már igazi lotyótanyákat, a hol százával keringenek és zsémbeskednek a fészkeikről fölbiasztott madarak, annak legott föltűnik, hogy itt már csak hírmondók vannak.* Hallottunk ezeken kívül még 1—2 *Botaurus*-t s meglehetősen sok *Calamodus schoenobaenus*-t a sással és szittyóval benőtt ereken. Nádirigó nincs, minthogy nád sincs.

Vezetőnk az előző napon talált egy széki csér fészket két tojással. Bámulatossággal, szinte nyilegyenesen vezetett el bennünket a nagy, avatatlan szemnek jeltelen síkon át a fészkekhez, melynek közelében fölfördített egy tavalyi marhalepényt. Ez volt az ismertető jel. Közeledésünkre a fészken ülő széki csér igen sajtósággal viselkedett, — a mire gyakorlott szemű vezetőnk figyelmeztetett, mert előbb vette észre. Hol fölállott, kémlelve széttekintgetett, hol meg le-

* Ezelőtt tíz évvel Békésszarvason még igen népes kolóniák voltak, de azóta nagy részt fölszántották volt fészkelőhelyeiket s így az idei tavasszal már csak egy párt láttam. Alig tíz lépésnyire csapongtak körülöttem, valószínűleg fiaikat féltették, s az ezektől való elesalogatás buzgalmában az egyik főbbször ráült a gátak építéséhez használt rözseasztagokra.

artigen, dazumal noch viel schwieriger zügänglichen Gebiete, welches zu seiner Zeit noch ein wirkliches Vogel-Eldorado war. Laut seinen der Vernichtung entgangenen hinterlassenen Schriften brüteten hier „Massen“ von *Himantopus*, „unzählige“ *Totanus*, *Paroncella* und *Anser anser*, mistete *Totanus stagnatilis* häufig und jedenfalls auch *Glareola pratincola*. Die letztere Art betreffenden Notizen gingen zwar verloren, doch sind im National-Museum einige von PETÉNYI gesammelte Eier dieser Art vorhanden.

Heutzutage ist von den vielen seltenen Arten nur noch *Glareola pratincola* hier, aber auch nur in ca. 6 Paaren, während früher hunderte und hunderte hier Heimat fanden. Ansonsten sahen wir noch einige Stockenten in den Wasserläufen, hie und da einen Flug Kampfläufer, Rothschenkel und Kiebitze. Uferschnepfen gab es auch und würde man ihre Zahl nach ihrem Lärmen schätzen, so möchte man vielleicht von „vielen“ reden. Wer aber einmal wirkliche Uferschnepfen-Colonien gesehen hat, wo die von ihren Nestern aufgeschreckten Vögel zu Hunderten zeternd umherkreisen, der sieht sofort, dass es sich hier nur mehr um Überbleibsel handelt.* Ausserdem hörten wir 1—2 *Botaurus* und in den mit Schilf und Binsen bewachsenen Wasserläufen ziemlich viel *Culamodus schoenobaenus*. Rohrdrosseln gab es keine, da hier kein Rohr wächst.

Unser Führer fand am vorhergehenden Tage ein *Glareola pratincola*-Nest mit zwei Eiern. Mit bewunderungswürdiger Sicherheit führte er uns in der weiten, dem ungeübten Auge jedem Merkmale entbehrenden Ebene schnurgerade dem Neste zu, in dessen Nähe ein umgekehrter vorjähriger Kuhfladen lag. Dieser war das Erkennungszeichen. Bei unserer Annäherung geberdete sich der Giarol sehr eigenthümlich — worauf uns natürlich unser Führer aufmerksam machen musste, da ihn

* Vor zehn Jahren gab es in Békésszarvas noch sehr volkreiche Colonien, doch wurden seither ihre gewesenen Brutstätten zum grössten Theile aufgeackert, so dass ich im heurigen Frühjahre nur mehr ein Paar vorfand. In einer Entfernung von kaum 10 Schritten umkreisten sie mich, wahrscheinlich ihre Jungen fürchtend, und im Eifer mich von denselben wegzulocken, setzte sich das eine Exemplar öfters auf die zum Dammbau nöthigen Reiserschober.

lapult, s addig folytatta ezt, a míg 200—250 lépésnyi távolságba jutottunk hozzá. Mikor aztán látta, hogy még mindig egyenesen feléje tartunk, akkor fölrepült. A jel alapján kereső vezetőnk azonban még egy ideig hiába járt ide-oda, míg másodizben is rátalált a két tojásra.

A fészek roppant primitív. Csak alig vehető észre egy kis mélyedés, melynek feneke ki tudja hány éves marhaganéj szemecékből van nem éppen sűrűn kirakva. A tojásokra ráhajlik a székifű, s rájuk esik az egyes szálak árnyéka. A kiszáradt székes talaj alapszínű s ugyanesak régi, kiszáradt marhaganéj szemecék színéhez hasonló sötétfoltos tojás oly remekül mimikrizál ebben a környezetben, hogy a csak némileg is gyakorlatlan szemű előbb rátaposna, mintsem észrevenné. Letaposott fűnek sehol semmi nyoma sincsen. Ismeretes, hogy a csak gyengén letaposott fű bizonyos idő múlva ismét fölegyenesedik, de ebben az esetben csak néhány perczel előbb még a fészken ült a madár, s ennek semmi nyomát se lehet látni. Azt kell hinnem, hogy fölszállás előtt rendezzi a fűszálakat, éppen úgy, mint a hogyan a buvárok betakarják a tojásokat, ha leszállanak róluk. Egy lépésnyi távoból már eltűnik szem elől az egész mesterkéletlen s éppen ezért oly magas fokban mimikrizáló fészek. Gyűjteménybe csak úgy tehetné az ember, ha kiásná a talajból azt a darab földet, a melyen a tojás van.

Föltűnő volt egy bibiczfészek is. Egy nád-dal átnőtt vakondtúrás tetejébe volt rakva, a mely valósággal kimagaslott a környezetből.

Azután nekivágtunk a nagy útnak Bugyi felé, a melynek délibábtól ringatott tornyai ott integettek a messze láthatáron. Útközben ráér vezetőnk, s beszél sok mindent a gyönyörű multról, a mely úgy látszik véglegesen, visszahozhatatlanul letűnt. Vége a „régí jó időknek“. 24 év óta foglalkozik természetrajzi gyűjtésekkel, főviről-hegyire ismeri ezt a terü-

sein geübtes Auge eher erspähte. Einmal stand er auf, lugte spähend umher, duckte sich dann wieder und setzte dies so lange fort, bis wir uns ihm auf 200—250 Schritte näherten. Als wir dann noch immer schnurgerade auf ihn zagingen, flog er auf. Unser Führer hastete, trotzdem er mit Hilfe des Erkennungszeichens suchte, noch längere Zeit umher, bis er endlich die zwei Eier abermals auffinden konnte.

Das Nest ist ausserordentlich primitiv. Die Vertiefung ist fast zu winzig zum Erblicken; die Unterlage bilden nicht all zu dicht eingesäte, wer weiss wie viel Jahre alte Kuhmist-Krümeln. Die Eier sind von Grashalmen überragt und werden durch dieselben beschattet. Die Grundfarbe des Eies gleicht ausgetrockneter Salitererde, die dunkeln Flecken desselben ähneln in Farbe alten ausgetrockneten Kuhmist-Krümeln. In dieser Umgebung mimicrisirt das Ei derartig, dass ein Ungeübter es eher zertreten als auffinden würde. Von niedergetretenen Grashalmen nirgends eine Spur. Es ist bekannt, dass sich nur schwach niedergetretene Grashalme nach einiger Zeit wieder aufrichten, in diesem Falle sass jedoch der Vogel nur einige Minuten zuvor noch auf dem Neste und trotzdem ist davon nichts wahrzunehmen. Ich muss glauben, dass der Vogel die Grashalme vor dem Auffliegen ordnet, ebenso wie die Taucher ihr Nest zudecken, bevor sie dasselbe verlassen. Schon aus der Entfernung von einem Schritte verschwindet das ganze primitive und gerade deshalb in so hohem Grade mimikrisirende Nest. Der Sammlung könnte dasselbe nur so einverleibt werden, wenn man das Stück Erde, auf welchem die Eier liegen, ausgraben würde.

Auffallend war auch ein Kiebitznest. Dasselbe war auf einem rohrdurchwachsenen Maulwurfshügel erbaut, welcher aus der Umgebung wirklich hervorragte.

Von hier aus schlugen wir den langen Weg nach Bugyi ein, dessen délibábtgeschaukelte Thürme am fernen Horizonte winkten. Unterwegs hatte unser Führer Zeit, von der wunderschönen Vergangenheit zu erzählen, welche anscheinend unwiederbringlich und endgültig entschwinden ist. Aus ist es mit den „guten alten Zeiten“. Seit 24 Jahren sammelt er hier naturhistorische Objekte und

letet, a melynek töméntelen madárlakosságáról még a nagyapja mesélt csodadolgokat.

Akkoriban még nagyrészt víz alatt állott Apaj, Ürbő és Szúnyog puszta, s megszámlálhatatlan mennyiségben tanyázott itt a ritkábbnál ritkább, ma már szinte végképpen kiveszett, szebbnél-szebb vízivad. Több volt akkor a „kudió“ (*Totanus stagnatilis*), mint most a „sárgalábú“. Egyetlen egy vaksötét éjszakában több tojást lehetett szedni, mint most fényes nappal egy teljes hét, vagy még több

kennt daher jeden Fussbreit dieses Gebietes, von dessen in's Ungeheure gehender Vogelbevölkerung ihm schon sein Grossvater Wunder erzählte.

Dazumal standen die Puszten Apaj, Ürbő und Szunyog noch grösstentheils unter Wasser und hausten hier unzählbare Mengen der schönsten und seltensten, heute beinahe gänzlich verschwundenen Wasservögel. Damals gab es noch mehr „Kudio“ (*Totanus stagnatilis*) als heute Rothschenkel. In einer einzigen stockdunklen Nacht konnte man damals mehr Eier sammeln, als jetzt bei hellichtem

Bibiczfészek a vakantúrason. — Kiebitznest auf dem Maulwurfshügel.

idő alatt. Az éjjeli tojásszedésre azért voltak kényszerülve, mert az „öreg GULÁCSY“ meg a fia féltékenyen őrizték a területet vadászati szempontból. Az „öreg“ nem röstellette egész nap ott ülni a messzelátó mögött, s ha valakit tojásszedésen ért, rögtön belengrott a mindig készenlétben álló kocsi s hajrá! utána! Nem volt menekvés elelík; az egyik merénylőt Sáriban (20 klm. északkeletre) egy háznak a padlásáról zavarták ki, hogy megbüntessék, s a fiatal GULÁCSY öt egyesülten támadó legényt egymaga úgy elvert, „hogy még most öregkorukban is fáj nekik.“

Tage in einer Woche oder noch mehr Zeit. Zum nächtlichen Eiersammeln wurden sie durch den „alten GULÁCSY“ und seinen Sohn gezwungen, welche das Gebiet der Jagd wegen eifersüchtig bewachten. Der „Alte“ liess es sich nicht verdriessen, den ganzen Tag hindurch mit dem Fernrohre auszugucken, und erspähte er Jemanden beim Eiersammeln, so sprangen sie sofort in den immer bereitstehenden Wagen, worauf die Hetzjagd begann. Es gab keine Flucht vor ihnen; ein Missethäter wurde in Sári (20 Klm. nordöstlich) vom Boden eines Hauses ausgehoben, um seine Strafe zu erhalten, und der junge GULÁCSY schlug einmal ganz allein fünf gemeinsam angreifende Burschen derart, „dass es

A *Hydrochelidon* telep lármája és a vadludak hangos tanyája azonban csak csalogatta az embereket és izgalomba hozta az ősidőktől fogva „bibieztójas-szedő” nép vérét. Minthogy óriási „bandában” fészkeltek, a hang után indulva a legsötétebb éjszakán is annyi tojást szedtek, hogy csak úgy nyögtek a súlyuk alatt; még hajnal előtt azonban otthon volt mindenki. Más helyütt, s később itt is, mindenki szedhette és szedte is a tojásokat. A pusztai emberek, gyerekek, asszonyok kosárszámra szedték a *Himantopus*, *Totanus stagnatilis*, *Hydrochelidon leucoptera*, *Glarcola pratincola* stb. tojásait. Részben megették, részben pedig eladták a kofáknak bibieztójásként.

Ezek közül a Nemzeti Múzeumba is került néhány, a mennyiben SZALAY IMRE igazgató többször kiválogatta a „bibieztójasok” közül az értékesebbeket s a gyűjteménynek ajánlódta. Ebben azonban, bizonyára hamis bemondás következtében „Csepelsziget” leőhelylyel vannak ellátva, (FRIVALDSZKY: Aves Hungariae) holott CERVA FRIGYES föltétlenül megbízható tapasztalatai szerint pl. a *Himantopus* és *Totanus stagnatilis* az utolsó 30 év alatt nem fészkeltek Csepel-szigeten. Nagyon valószínű, hogy az említett tojások erről a vidékről vagy Dabas környékéről valók, — a fővároshoz való közelségükre való tekintetből, — de bizonyos, hogy legnagyobb részük nem csepelszigeti eredetű.

Az úton igen kevés madarat láttunk. Néhány *Totanus calidris*, *Motacilla flava* majd Felsőürbő közelében egy *Pratincola rubetra* és *Saxicola oenanthe* volt az egész madárvilág. Felsőürbőn egy megszállott gólyafészket is láttunk. A Bugyi alatt fekvő ú. n. „Széki hosszabb” táján végre változatosabb lett a madárvilág. „Csíhi sneffek” (*Totanus fuscus*), egy falka szürke vadlúd, tőkés kaesák, *Dafila acuta* és *Anas querquedula* csapatok népesítették be a területet. Valóságos madársokaságnak látszottak, pedig csak relative voltak sokan az eddigi madárszegénységhez képest.

Legérdekesebb volt a nálunk csak kevés

ihnen jetzt noch in ihren alten Jahren weh thut.“

Der Lärm der *Hydrochelidon*-Colonie und der laute Stand der Graugänse lockte aber doch, und brachte das Blut dieses seit uralten Zeiten Kibitzeier sammelnden Volkes in Wallung. Da es riesige Colonien waren, so konnte man den Stimmen nachgehend, selbst in der dunkelsten Nacht so viel Eier sammeln, dass man sich unter dem Gewichte bog und keuchte; vor der Dämmerung musste aber Jeder zu Hause sein. An anderen Stellen, und später auch hier konnte Jeder Eier sammeln und that es auch. Die Pusztan-Bewohner, Kinder und Weiber sammelten die Eier von *Himantopus*, *Totanus stagnatilis*, *Hydrochelidon leucoptera*, *Glarcola pratincola* u. s. w. korbbweise. Dieselben wurden theilweise den Händlern als Kibitzeier verkauft.

Von diesen gelangten auch einige in das National-Museum, indem der Director EMERICH v. SZALAY mehrere Male die seltenern unter den „Kibitzeiern“ ankaufte und dem Museum schenkte. Hier sind dieselben jedoch — jedenfalls in Folge falscher Einsage der Händler — als von der „Insel Csepel“ herstammend eingetragen (FRIVALDSZKY: Aves Hungariae), wo doch laut den unbedingt verlässlichen Erfahrungen von FRIEDRICH CERVA z. B. *Himantopus* und *Totanus stagnatilis* während der letzten 30 Jahre auf der Csepel-Insel nicht gebrütet haben. Es ist höchst wahrscheinlich, dass die erwähnten Eier von hier oder von Dabas stammen — infolge ihrer Nähe zur Hauptstadt —, sicher ist aber, dass der grösste Theil derselben nicht von der Csepel-Insel her ist.

Auf dem Wege gab es sehr wenig Vögel. Einige *Totanus calidris*, *Motacilla flava*, dann bei der Puszta Felsőürbő ein *Pratincola rubetra* und *Saxicola oenanthe* war das Ganze. In Felsőürbő war ein besetztes Storchnest. In der Nähe von Bugyi, in der Gegend des sogenannten „Széki hosszabb” zeigte die Vogelwelt endlich etwas mehr Abwechslung. Ein Flug *Totanus fuscus*, eine Schaar Graugänse, Stockenten, *Dafila acuta* und *Anas querquedula*-Flügel bevölkerten das Gebiet. Es war scheinbar eine ganze Vogelmasse, in Wirklichkeit waren es nur relativ viele neben der bisherigen Vogelarmuth.

Am interessantesten war ein Nest des bei

helyen fészkelő „guruló“-nak (*Charadrius cantianus*) a fészke. Tavalyi, szikviztől átítatott, s kőkeménységűre száradt szikvirágszínű marhalepénynek csikólábnyomtól származó mélyedésében feküdt* a két tojás, a mely majdnem teljesen be volt takarva szikvirággal, s ennek következtében remekül beleolvadtak a szikvirágos környezetbe. Közeledésünkre a madár nem szállt föl, hanem észrevétlenül és szóttlanul „elgurult“ a székfü között. Nem csekély keresésbe került, míg vezetőnk újra megtalálta a már ismert és megjelölt fészket.

uns nur an wenigen Orten brütenden *Charadrius cantianus* (von den Pusztenbewohnern „guruló“ = Roller genannt). In der von einem Füllenhufe gebildeten Vertiefung* eines vorjährigen von Saliterwasser durchdrungenen und dann steinhart getrockneten, daher Saliterblüthe ähnlich gefärbten Kuhfladen lagen zwei Eier, welche fast gänzlich mit Saliterblüthen bedeckt waren und deshalb wunderbar mit der mit Saliterblüthen (Kehrsalpeter) bedeckten Umgebung verschmolzen. Bei unserer Annäherung flog der Vogel nicht auf, sondern „rollte“ unbemerkt und lautlos zwischen dem Salitergras fort. Es bedurfte wieder längeren Suchens, bis unser Führer das schon einmal aufgefundene und mit Zeichen versehene Nest wieder auffand.

„Guruló“ fészke marhaganéjon. — Nest des Seereggenpfeifers auf einen Kuhfladen.

Utolsó állomásunk volt a Borzas puszta alatti ú. n. „Második turjány“. Még egy héttel ezelőtt két pár *Himantopus* tartózkodott itt, de nem maradtak meg. Láttunk két *Hydrochelidon leucoptera*-t — később nagyobb számban fészkeltek — egy csapat *Sterna fluviatilis*-t, néhány lotyót, *Totanus calidris*-t, s hallottunk *Botaurus*-t. A remek mocsár néptelen volt — madárseregnek se hirt se hirtva. Csak egyetlen érdekessége volt, t. i. a „kudió“ (*Totanus stagnatilis*) fészke. Művésziebb, jóval kisebb és mélyebb mint a *Totanus calidris*-é, s a föléje hajló vagy esetleg hajlított fűszálak úgy eltakarják, hogy két lépés távolságból már eltűnik a tojás. Többször próbálgattunk, hogy a fészkeknek szinte közvetlen környezeté-

Die letzte Station war der sogenannte „Második turjány“ unter der Puszta Borzas. Noch vor einer Woche hielten sich hier zwei Paar *Himantopus* auf, doch verblieben dieselben nicht hier. Hier sahen wir 2 *Hydrochelidon leucoptera*, — später brüteten sie in ziemlicher Anzahl — einen Flug *Sterna fluviatilis*, einige Uferschnepfen, *Totanus calidris* und hörten wir Rohrdommeln. Der prachttvolle Sumpf war ohne Bewohner, von Vogelschaaren keine Spur. Ein höchst interessanter Gegenstand war aber doch vorhanden, nämlich ein Nest von *Totanus stagnatilis*. Dasselbe ist kunstvoller, bedeutend kleiner und tiefer als das Nest von *Totanus calidris*, wird von den überhängenden oder vielleicht

* Ennek következtében aránylag nagy a fészek a madárhoz képest, a mint az a képen is látható.

* Infolgedessen ist das Nest zur Grösse des Vogels verhältnissmässig gross, wie dies auch auf der Abbildung ersichtlich ist.

ből kiindulva mennyi idő alatt találjuk azt meg újra, de mindig hosszabb ideig tartó keresésbe került, míg ismét megtalálhattuk. Ezúttal *Totanus calidris*-tojások voltak benne, mert vezetőnk már előzőleg kicserélte azokat — s jó volt az előre való gondoskodás, mert a calidris-tojások egy napon csak ki voltak iva. A kudió elfogadta az idegen tojásokat és hűségesen költötte azokat, mert melegek voltak.

Minthogy látni akartuk a madarat is, azért letelepedtünk a fészektől vagy 100 lépésnyire. Nemsokára meg is jelent. Röptében föltünően messzire hátranyúló lába az ugyanakkor körülöttünk szállósó *Totanus calidris*-től messziről is megkülönböztette. Föltűnt a világos agyagszínű háta is. Hangja halk lágy „pió”. A „bakja”, t. i. a hím nem mutatkozott, s így nem hallhattuk annyira jellemző párzási dalát,

~ ~ -

a melyről „kudió”-nak nevezték vezetőnk a madarat.

Az idén csak ez az egyetlenegy kudió fészek volt ebben az egész óriási rét- és turjányvilágban. Még csak 1896-ban is 31 teljes fészekalját szedtek itt (Ornith. Monatsberichte 1898 pag. 99). Utána fokozatosan fogyott a számuk, úgy hogy a múlt évben már egyáltalában nem fészkeltek. Vezetőnk a víz elmaradásával hozta kapcsolatba ezt a rohamos pusztulást, s megerősítette állítását az a körülmény, hogy az idei, vízben dúsabb esztendőben a tavalyi elmaradás daczára megint csak letelepedett egy pár. A költés utáni időszakban — a mint később értesültünk — még vagy 3 pár költözött erre a vidékre, s így van kilátás arra, hogy a jövő esztendőben újra több pár telepedik meg.

A föltűnő madárszegénységet egyhangúlag az előző évek szárazsága következtében beállott vízhiánynak tulajdonítják a puszták lakói.

darúber gebogenen Grashalmen so verdeckt, dass die Eier schon aus einer Entfernung von zwei Schritten dem Gesichte entschwinden. Wir versuchten mehrfach aus der unmittelbaren Umgebung des Nestes ausgehend, dasselbe möglichst schnell aufzufinden, doch bedurfte es immer längerer Zeit, bis wir es wieder entdecken konnten. Diesmal enthielt das Nest *Totanus calidris*-Eier, indem unser Führer dieselben schon früher austauschte — und die Vorsorge erwies sich als gerechtfertigt, indem die Rothschenkeleier eines Tages ausgefressen waren. Der Grünschenkel nahm die fremden Eier an und bebrütete dieselben; die Eier waren warm.

Da wir auch den Vogel sehen wollten, so setzten wir uns ca. 100 Schritte vom Neste entfernt nieder. Bald kam er auch. Seine während des Fluges auffallend weit nach hinten reichenden Füsse liessen ihn unter den gleichzeitig umherliegenden Rothschenkeln schon von Weitem erkennen. Auffallend war auch der hellehmfarbige Rücken. Die Stimme ist ein leises, weiches „pió”. Das Männchen zeigte sich nicht, so dass wir den sehr charakteristischen Paarungsruf, nach welchem der Vogel von den Puszten

~ ~ -

bewohnern „Kudió” genannt wird, nicht hören konnten.

Heuer brütete nur dieses einzige Paar in dieser ganzen ausgedehnten Wiesen- und Sumpflandschaft. Noch im Jahre 1896 wurden hier 31 volle Gelege gesammelt. (Ornith. Monatsberichte 1898 pag. 99.) Nach dieser Zeit nahm ihre Zahl beständig ab, so dass im vorigen Jahre auch nicht ein einziges Paar niestete. Unser Führer brachte dieses rapide Verschwinden mit dem Ausbleiben des Wassers in Verbindung, und wurde seine Behauptung dadurch bekräftigt, dass sich in dem heurigen, an Wasser reicheren Jahre, trotz dem Ausbleiben im vorigen Jahre wieder ein Paar ansiedelte. Laut später erhaltenen Nachrichten kamen nach der Brutzeit noch ca. drei Paare in die Gegend, so dass Aussicht vorhanden ist, dass im kommenden Jahre wieder mehrere Paare hier brüten werden.

Die auffallende Vogelarmuth wird von den Pusztenbewohnern einstimmig dem in Folge der Dürre eingetretenen Ausbleiben des Was-

Hivatkoznak azokra a bizonyos legöregebb emberekre, a kik a régi időkben már láttak a mostanihoz hasonló nagy madárpusztulást, a mely ugyancsak a víz elmaradásával járt együtt. A mint újra visszajött a víz, visszatért a madárböség is és semmi okunk sincs azt hinni, hogy ez a vizimadár-eldorádó teljesen és véglegesen el fog pusztulni. A mult évben Dabason jártam s ott szintén nagy madár-szegénységet tapasztaltam, a mit ugyancsak a szárazsággal okoltak meg. Hát ez jórészt így is van, s nem nehéz azt elképzelni, hogy vizimadár nem lehet el víz nélkül, mert legnagyobb részben ez adja meg neki életfeltételeit. A tény azonban az, hogy a víz nem maradt el teljesen, s így mégis csak valamivel több madárnak kellene itt lenni.

Érdekes tünet, hogy a tojásszedést senki se tartja a nagy madárpusztulás legalább részleges okának. Egyik vezetőnk pl. erre a kérdésre ellentmondást kizáró meggyőződéssel így nyilatkozott: „régebben mindenki szedte a tojásokat, mégis sok volt a madár, most senki se szedi, még sincs”. A tojásszedés tényére vonatkozólag valóban igaz is van, mert itt emberemlékezet óta mindig szörnyű tojáspusztítás történt. Már BÉL MÁTYÁS is megemlékezik erről (Notitia Hungariae Nov. geogr. Hist. III. p. 21) 1763-ban Pest-Pilis-Solt megyék madárböségének a jellemzésénél. Azt írja, hogy bár csaknem myriádszámra megy az a vizimadártojás, a mit a köznép a negyvennapos böjt alkalmával elszed, a megmaradó madarak száma mégis szinte végtelen. Ez a leírás kétségtelenül erre a területre is alkalmazható, a mennyiben alkotánál fogva még jelenleg is éppen ez a legklasszikusabb vizimadár-tanya a régi Pest-Pilis-Solt vármegyékben.

A régi negyvennapos böjti tojásszedést jelenleg az ú. n. „bibicztojás-szedés” helyettesíti. CERRA FRIGYES évek óta kíséri gyűléssel ezt

sers zugeschrieben. Man beruft sich dabei auf die gewissen ältesten Leute, die vor langer Zeit schon eine gleiche Vogelarmuth erlebten, welche ebenfalls in Folge des Ausbleibens des Wassers eingetreten war. So wie das Wasser wieder erschien, kehrte auch der Vogelreichthum wieder zurück und ist keine Ursache zu dem Glauben vorhanden, dass dieses Wasservogel-Eldorado gänzlicher und endgültiger Vernichtung entgegengeht. Im vorigen Frühjahr begab ich mich nach Dabas und fand dort dieselbe Vogelarmuth vor, welche ebenfalls durch die Dürre begründet wurde. Es beruht dies zum guten Theile auch wirklich auf Wahrheit und fällt es nicht schwer, sich vorzustellen, dass ein Wasservogel ohne Wasser nicht existiren kann, da ihm ja dies seine hauptsächlichsten Lebensbedingungen bietet. In Wahrheit blieb aber das Wasser nicht ganz und gänzlich aus, weshalb es hier doch mehr Vögel geben müsste.

Sehr interessant ist die Thatsache, dass das Eiersammeln hier von Niemandem als wenigstens theilweise Ursache der grossen Vogelarmuth anerkannt wird. Einer unserer Führer z. B. beantwortete meine diesbezügliche Frage mit einer jeden Widerspruch ausschliessenden Überzeugung folgendermassen: „Früher sammelte Alles Eier und es gab doch viel Vögel, jetzt sammelt Niemand und sind doch keine Vögel da“. Nun, was das Eiersammeln anbelangt, so hatte er wirklich Recht, denn hier wird seit Menschengedenken eine ungeheure Eiervernichtung betrieben. Es wird dies schon 1763 von MATHIAS BÉL erwähnt (Notitia Hungariae Nov. geogr. Hist. III. pag. 21) als Charakterisirung des Vogelreichthums der Comitatus Pest-Pilis-Solt. Es steht dort, dass, obzwar sich die Anzahl der Wasservogeleier, welche während der vierzigtagigen Fastenzeit von dem Volke gesammelt werden, auf Myriaden beläuft, die Anzahl der verbleibenden Vögel dennoch schier ins Unendliche geht. Diese Beschreibung kann jedenfalls auch auf dieses Gebiet bezogen werden, indem dasselbe in Folge seiner Gestaltung auch noch heute die classischste Wasservogelheimat in den früheren Pest-Pilis-Solt, Comitaten bildet.

Das frühere Eiersammeln während der vierzigtagigen Fastenzeit wird heutzutage durch das sogenannte „Kiebitzeiersammeln“ ersetzt.

az üzletet, s azt tapasztalta, hogy évenként rengeteg mennyiségű tojást hoznak a budapesti piacra. A tojások egy része tényleg *Vanellus* tojás, másik része azonban *Totanus*, *Himantopus*, *Pavoncella*, *Limosa* stb. tojás. Egy esetben egyetlenegy kofánál több száz *Himantopus* tojást látott. A kofák többnyire Bugyiról vagy Dabasról, tehát erről a vidékről valók.

Hiszen kétségtelen dolog, hogy a BÉL MÁTYÁS idejében még myriád számú vízimadarat főleg a fejlődő kultúra szállította le a mai minimumra. Erre nézve elegendő annak a hivatalos statisztikával megállapított ténynek a fölemlítése, hogy az utolsó 50 év alatt Magyarországon több mint egy millió kat. holdat ármentesítettek. Ez más szóval azt jelenti, hogy ezt az óriási területet elhódították a vízimadarak birodalmából. Mekkora tömeg vízimadár-existencezia semmisült meg ezzel! Sajátos tartózkodási helyük következtében mind több és több terület válik számukra lakhatatlanná, s idővel összeszorulnak néhány oly vidékre, a melyeket az ősi állapotból azért nem lehet kivetköztetni, mert biztosan előrelátható, hogy ráfizetnek a vállalkozásra. Ilyen például a szóbanförgő terület is.

Ebből már most az következne, hogy az ilyen oázisokon folytonosan növekedne a madarak létszáma, egyrészt a természetes szaporodás, másrészt pedig a máshonnan kiszorultak bevándorlása következtében. E helyett azt tapasztaljuk, hogy ezeken az érintetlen területeken is rohamosan apad a számuk, úgy hogy még belátható időben a teljes kiveszés fenyeget. Tagadhatatlan, hogy ezt a periodikus pusztulást főleg a periodikus szárazságok idézik elő, de viszont az is bizonyos, hogy minden ilyen katasztrófa után még a legkedvezőbb években is ezután már kisebb lesz az állomány, mint volt azelőtt. Ha régebben fordult elő ilyen eset, lát volt más terület is az országban, a hol az inség idejében meghúzódhattak, s a honnan újra megszállhatták a területet, de most, a mikor már csak igen kevés alkalmas hely van, az újból való benépesítés majdnem tisztára csak a természetes sza-

FRIEDRICH CERRA wandte diesem Geschäfte seit Jahren seine Aufmerksamkeit zu und fand, dass jährlich ungeheure Eiermassen auf den Markt von Budapest gebracht werden. Theilweise sind es wirklich Kiebitzeier, der andere Theil besteht aber aus *Totanus*-, *Himantopus*-, *Pavoncella*-, *Limosa*- u. s. w. Eiern. In einem Falle fand er bei einer einzigen Händlerin mehrere Hundert *Himantopus*-Eier. Die Händlerin stammt gewöhnlich von Bugyi oder Dabas, also von diesem Gebiete.

Es ist ja unbezweifelbar, dass die von MATHIAS BÉL constatirten Myriaden Wasservögel hauptsächlich durch die fortschreitende Cultur auf das heutige Minimum herabgemindert wurden. Es ist diesbezüglich genügend, die durch amtliche Statistik festgestellte Thatsache zu erwähnen, dass in Ungarn während den letzten 50 Jahren mehr als eine Million Catastral-Joche entwässert wurden. Es besagt dies mit anderen Worten soviel, dass dieses riesige Gebiet den Wasservögeln entzogen wurde. Welche Unmasse von Wasservogel-existenzen ging dadurch zu Grunde! In Folge ihres Aufenthaltsortes werden immer mehr und mehr Gebiete unbewohnbar für dieselben und werden dadurch mit der Zeit auf einige solche Gebiete zusammengedrängt, welche nur darum im Urzustande belassen werden, weil es sicher vorauszusehen ist, dass man auf das Unternehmen daraufzahlen muss. Ein solches ist z. B. das in Rede stehende Gebiet.

Aus alldiesem müsste nun folgen, dass der Vogelbestand in solchen Oasen immer grösser und grösser werde, einerseits durch die natürliche Vermehrung, andererseits durch die Einwanderung solcher, welche von anderen Gegenden vertrieben wurden. Statt diesen sehen wir aber, dass sich ihre Anzahl auch auf diesen unberührten Gebieten rapid vermindert und schon in absehbarer Zeit von der gänzlichen Vernichtung bedroht wird. Es ist unlenkbar, dass dieses periodische Verschwinden dieser Vogelwelt hauptsächlich durch die periodischen Dürren hervorgerufen wird, doch ist aber auch das sicher, dass von nun an nach jeder Katastrophe selbst in den günstigsten Jahren der Bestand immer kleiner sein wird als früher. Wenn in früherer Zeit ein solcher Fall vorkam, so gab es im Lande noch andere Gebiete, wo sie diese Zeit der Not auswarten konnten, und von wo

porodás útján érhető el. És itt válik azután döntő gátló tényezővé a bibicztojásszedés. Még kedvező években se tud tekintélyesebb növekedést fölmutatni a faj létszáma, minthogy a folytonos tojásszedés, a mely egyéb területek híján itt összpontosul, megbénítja a nagyobb-mérvű elszaporodást. De különösen fontosá válik ez a szárazságok idejében, minthogy a tojásszedés következtében mindig az első költés vész el, a mely pedig abban az időszakban növekedve, a mikor a szárazság hatása még nem szokott túlveszedelmes mérvet öltetni, még fölnevelhető lett volna, míg már a második költést tényleg veszélyezteti a szárazság. Ez a két tényező tehát együttesen azt idézi elő, hogy a természetes szaporulat a minimumra redukálódik.

Hiszen ezen a rendkívül kedvező területen még a bibicz is nagyon megfogyatkozott, holott ez nem mondható kényesnek, s ha kell, négy-szer is tojik egy esztendőben.

Pedig ez a pusztulás nemesak a hazai madár-tanra nézve veszteség. Az illető madárfajok szinte kivétel nélkül igen hasznosak, mert pusztítják a legelők és a jószág ellenségeit. Egyrészt szöcskéekkel, tücskökkel, lótetűkkel, csigákkal stb., másrészt pedig vízi-rovarokkal, ezek lárváival és apró vízcsigákkal táplálkoznak. Ezt az utóbbi szerepet többnyire a „közömbös“ rovatba szokták sorolni, pedig evvel is hajthatnak jelenleg még közelebről meg nem határozható nagyságú hasznót, ha közvetett úton is. Sok vízirovar, ezek lárvái s apró vízcsigák gazdaállatai a háziállatok egyes veszedelmes belső parazitáinak, a melyek heterogoniával vagy metagenesissel szaporodnak. Csak a *májmetely*-re akarok hivatkozni, a melynek egyik ivadéka a *Limnaeus minutus* nevű csigában fejlődik.

Habár ez a szerepük eddig még egyáltalá-

aus sie das Gebiet wiederum bevölkern konnten, aber jetzt, wo die günstigen Gebiete schon in sehr kleiner Anzahl vorhanden sind, ist das Wiederbevölkern fast ausschliesslich nur durch die natürliche Vermehrung zu erwarten. Und hier wird das Kiebitzeiersammeln zum entscheidenden hindernden Factor. Selbst in günstigen Jahren kann der Bestand einer Art keine bedeutendere Zunahme aufweisen, indem das ständige Eiersammeln, welches sich in Ermangelung anderer Gebiete hier concentrirt, der bedeutenderen Vermehrung eine Schranke stellt. Besonders wichtig wird dies noch in den Dürrenperioden, indem durch das Eiersammeln hauptsächlich die ersten Bruten gefährdet sind, welche in der Periode erwachsend, wo die Dürre noch keine zu gefährlichen Masse anzunehmen pflegt, vielleicht noch zu retten gewesen wäre, während die anderen Bruten wirklich der Dürre zum Opfer fallen. Beide Factoren bewirken daher, dass sich die natürliche Vermehrung auf das Minimum reducirt.

Auf diesem ausserordentlich günstigen Gebiete ist ja selbst der Kiebitzbestand sehr stark zurückgegangen, trotzdem diese Art nicht sehr heilig ist, und wenn es sein muss, in einem Jahre auch viermal legt.

Der Untergang dieser Vogelwelt bedeutet aber nicht nur für die vaterländische Ornithologie einen Verlust. Die hier lebenden Vogelarten sind fast ohne Ausnahme sehr nützlich, indem sie die Feinde der Weide und des Viehbestandes vermindern. Ihre Nahrung besteht einerseits aus Grillen, Heuschrecken, Maulwurfsgrillen, verschiedenen Larven, Schnecken u. s. w., andererseits aus Wasserinsekten, deren Larven und kleinen Wasserschnecken. Diese letztere Arbeitsleistung wird gewöhnlich in die Rubrik „neutral“ gestellt und doch leisten sie damit einen derzeit noch nicht näher bestimmbareren Nutzen, wenn auch auf indirectem Wege. Viele Wasserinsekten, deren Larven und kleine Schnecken sind die Wirthes so mancher gefährlichen Entoparasiten des Viehes, welche sich mittels Heterogonie oder Metagenesis fortpflanzen. Ich möchte mich nur auf *Distomum hepaticum* berufen, dessen eine Generation sich in der Wasserschnecke *Limnaeus minutus* entwickelt.

Wenn auch diese Rolle der Wasservogel

ban szóba se került, azért még se lehet azt egyszerűen a „közömbös” rovatába sorolni. Abból a tényből következtetve, hogy majdnem minden vízimadár fölös számban kapja meg ugyanabból a táplálékból a saját belső élősdieit, idevágó vizsgálatok hiányában is szinte bizonyos, hogy ezekből a nem nekik szánt entoparasitákból is sokat elpusztítanak gazdaállataik elfogyasztása révén. De már ezeknek a gazdaállatoknak a csökkentésével is hozzájárulnak a veszedelmes paraziták életfeltételeinek a megnehezítéséhez.

Ilyen világításban nem is szorul hosszabb bizonyításra az, hogy mindezek a madarak, ezen a gazdaságilag legelőre és kaszálóra berendezett, illetőleg csak arra berendezhető területen, a melyre bajos volna más madarakat betelepíteni, igen fontos és hasznos munkát végeznek az ember számára s ezért mindenképpen érdemesek arra, hogy megmentessenek a végpusztulástól.

Az első lépés erre vonatkozólag a „bibicz-tojás-szedés” szigorú betiltása, s úgy a szedőknek, mint az árusítóknak *magas* bírsággal vagy huzamosabb elzárással való sújtása. Legnehezebb természetesen a tojás-szedés ellenőrzése, habár a mezei rendőröknek s esetleg magáncsöszőknek éppen ezekre a szigetekre kiterjedő szigorú utasításával s némi csekély jutalmazásával nagyon sokat lehetne lendíteni az ügyön. Erre elsősorban a vadásztulajdonosok és bérlők volnának hivatva, a kik területeiken minden nagyobb nehézség nélkül rendezhetnék be kiméletben és védelemben részesülő menedékeket ennek a madárvilágnak a számára. Legalább részben mégis csak szűkebb korlátok közé lehetne szorítani ezt a madárpusztítást.

Ilyen rendelkezések és ezek szigorú végrehajtása mellett tán a szárazságok dacára is sikerülne újra benépesíteni jellemző ritka lakóival ezt az érdekes területet, a melyet ha csak egyszer és rövid időre is látott az ember, soha se tud többé elfeledni.

bisher noch nicht in Betracht gezogen wurde, so darf dieselbe doch nicht nur so einfach in die Rubrik „neutral“ gestellt werden. Von der Thatsache ausgehend, dass fast jeder Wasservogel seine eigenen Entoparasiten aus derselben Nahrung in übergenügender Menge erhält, kann auch ohne diesbezügliche Untersuchungen fast mit Sicherheit angenommen werden, dass sie auch von diesen nicht für sie bestimmten Entoparasiten viele durch Verzehrer deren Wirthe vernichten. Aber auch schon durch das Vertilgen dieser Wirthe tragen sie zur Erschwerung der Lebensbedingungen dieser gefährlichen Parasiten bei.

In dieser Beleuchtung bedarf es wohl keiner längeren Beweisführung mehr, dass all diese Vogelarten auf diesem wirthschaftlich auf Wiese und Weide eingerichteten, resp. nur dazu einrichtbaren Gebiete, wohin andere Vogelarten kaum mit Erfolg eingeführt werden könnten, dem Menschen eine sehr nützliche und wichtige Arbeit leisten, und es daher in jeder Beziehung verdienen, dem Verderben entrissen zu werden.

Der erste Schritt dazu wäre das strengste Verbot des „Kiebitzeiersammelns“, eine *hohe* Strafe oder längere Haft für die Sammler und Händler. Der schwierigste Punkt ist natürlich das Überwachen des Eiersammelns, doch könnte durch speciell diese Gebiete betreffende Vorschriften oder kleinere Prämien für die Feldpolizei oder auch für andere, eventuell Privaten dienende Hüter viel erreicht werden. In erster Linie wären dazu die Jagdgründeinhaber und Pächter berufen, welche auf ihren Gebieten ohne nennenswerthe Schwierigkeiten geschonte und geschützte Asyle für diese Vogelwelt einrichten könnten. Wenigstens theilweise könnte dieser Vogelvernichtung doch gesteuert werden.

Mit Hilfe dieser Anordnungen und deren strenge Durchführung wäre es trotz Dürren vielleicht doch möglich, dieses interessante Gebiet, welches einmal gesehen, niemals vergessen werden kann, wieder mit seinen charakteristischen und seltenen Bewohnern zu bevölkern.

4. Jegyzetek a velencei tó fészkelési viszonyaihoz.

Már jó előrehaladt költési időnyben igen tanulmányos képet nyújthat a fészkelési viszonyokról oly kedvező terület, mint a minő a velencei tó, a melyen éppen ilyenkor a halászati és vadászati tilalom következtében legfeljebb csak a vadkímélő tulajdonosok járhatnak. Nyílt és belátható, továbbá csak csolnakon, s még így is csak nehezen járható terület lévén, aránylag könnyű a tilalom betartása fölött örködni, minek következtében a madárvilág legalább az ember ellen elég magas fokban van megvédelmezve. Alkalom nyílik tehát annak a megfigyelésére, hogy miképen küzd és védekezik egymás ellen a tó lakossága a hírhedt emberi beavatkozás nélkül. Az idő rövidsége következtében természetesen csak erre vonatkozó „jegyzetek”-ről lehet szó.

A gárdonyi tó részen először egy madártelepet néztünk meg, a melynek lakói *Colymbus nigricollis*, *Larus ridibundus* és *Hydrochelidon nigra* voltak. Túlnyomó számban volt a vöcsök, habár az egész telep nem volt valami nagy, csak amolyan fiók kolónia. A berendezése mégis olyan volt mint az a nagy telep, a melyről CHERNEL ISTVÁN szól, t. i. a sirály mellett ott van a vöcsök. Minthogy ez később érkezik és fészkel mint a sirály, azért azt kell föltételeznünk, hogy a vöcsök huzódott a sirálytelep mellé. Mert helyszükéről ezen a területen szó sem lehet. Ezt annyiban tartom fontosnak, mert ott a helyszínén az az impresszióm támadt, hogy a vöcsök védelmet keres a sirálytelep mellett, s ezt mintegy villámhárítónak használja különösen a repülő tojásrablók ellen. A *Circus*-fajokat, varjakat stb. a bátrabb, jobb repülő és éber sirályok, a mint jelentkeznek, üldözőbe veszik s elkergetik, s így közvetett úton védelemben részesül a vöcsöktelep is. Úgy látszik, hogy még a vízipocokok ellen is sikerrel tudnak védekezni, mert az egész telepen nem láttam egyetlenegy elhagyatott vagy valamiképen megtámadott fészkelőjat se. Bizonyítani nem tudom ennek az impresszióknak az igaz voltát, de ez a több-

4. Notizen zu den Nistverhältnissen im See von Venedice.

In schon gut fortgeschrittener Brutsaison kann ein solch günstiges Gebiet, wie der See von Venedice, welcher eben in dieser Periode in Folge der Fischerei- und Jagdschonzeit höchstens von den wildschonenden Eigenthümern betreten werden darf, ein sehr lehrreiches Bild über die Nistverhältnisse ergeben. Indem derselbe ein offenes und einsehbares, weiters nur mittels Kähnen und auch so an vielen Stellen nur schwer zugängliches Gebiet darstellt, ist es verhältnissmässig leicht, das Einhalten der Schonzeit zu überwachen, in Folge dessen die Vogelwelt wenigstens gegen den Menschen in ziemlich hohem Grade geschützt ist. Es bietet sich daher Gelegenheit zu beobachten, wie die Bevölkerung des Sees unter sich, ohne das berüchtigte Eingreifen des Menschen, miteinander kämpft, und auf welche Weise sich dieselbe schützt. In Folge der Kürze der hier verbrachten Zeit kann jedoch nur von diesbezüglichen „Notizen“ gesprochen werden.

Im Seegebiet von Gárdony besuchten wir zuerst eine Vogelcolonie, deren Bevölkerung aus *Colymbus nigricollis*, *Larus ridibundus* und *Hydrochelidon nigra* bestand. Das grösste Contingent gaben die Taucher, obwohl die ganze Colonie nicht gross war, sozusagen nur eine Filial-Colonie. Die Einrichtung derselben war aber ganz dieselbe, wie jener grossen, welche STEFAN V. CHERNEL erwähnt, nämlich, bei den Möven ist auch der Taucher vorhanden. Indem dieser später erscheint und brüetet als die Lachmöve, muss angenommen werden, dass sich die Taucher zur Mövencolonie gesellten. Von Mangel an entsprechenden Brutstätten kann hier keine Rede sein. Ich halte dies deshalb für wichtig, weil ich doch an Ort und Stelle die Impression hatte, dass die Taucher neben der Mövencolonie Schutz suchen und dieselbe sozusagen als Blitzableiter gegen die befiederten Nesträuber benützen. Die *Circus*-Arten, Krähen u. s. w. werden, sobald sie sich zeigen, von den kühneren, besser fliegenden, wachsamem Möven verfolgt und vertrieben, wodurch auch der Tauchercolonie auf indirektem Wege Schutz verliehen wird. Wie es scheint, können sie sich auch gegen die Wasserratte mit Erfolg

felől megerősített viszony annyira szembe-
szökő, hogy érdemesnek tartom fölemlíteni. A
velencei tóra nézve legalább is jellemző ez az
együttélés, mert másutt még nem tapasztalták.

Ugyancsak a gárdonyi tórérszen figyeltük
meg a *Fuligula ferina* fészkelési viszonyait.
Az eredmény igen szomorú volt, mert emél
a fajnál ijesztő méreteket öltött a vizipoczok
pusztítása. Kb. 15 fészket találtunk, ezek közül
csak egy olyant, a melyen költött a madár,
a többi mind el volt hagyatva, mert a tojások
egészben vagy részben meg voltak rágva és
kiíva. Hajlandó vagyok ezt a rettenetes pusztítást
tisztára a vízi-poczoknak tulajdonítani.
A helyzet az, hogy a barátréce fészkei
legtöbnyire a tisztások szélein vannak sűrű
nád között, úgy hogy felülről nehezen lát-
hatók és hozzáférhetők. Maga a madár se
repül a fészkekre, hanem a vízből úszva, majd
lábolva megy rá. Nehéz elképzelni ily módon,
hogy miképen juthatna oda valamelyik *Circus*,
míg a folyton bujkáló vizipoczoknak mégis
előbb-utóbb útjába akad. A dimyész-pákozdi
tórérszen ugyancsak ily módon elpusztult *Ardetta*
minuta fészkeket találtam.

A vizipoczok rengeteg pusztításainak a föl-
ismerésére különösen alkalmas volt a költési
idény előrehaladottsága, így vált igazán föl-
tűnővé a sok megkezdett s a költés felében
elhagyott, megrágott fészkek. Az ember való-
sággal esodálkozik azon, hogy van még itt
barátréce. Valami módját kellene ejteni, hogy
a tó értékes madárvilága megszabaduljon ettől
a rettenetes tojáspusztítótól, a mely nem is
sejtett mértékben gátolja annak nagyobb el-
szaporodását. Tán itt is beválna az egér-
járásoknál alkalmazott eljárás. Néhány élve el-
fogott patkányt beoltanak typhus-bacillusal
vagy másféle ragályos halálos nyavalyával s a
tó különböző helyein visszaeresztik társaikhoz,
hogy azokat is megfertőzzék. Természetesen

schützen, da in der ganzen Colonie kein ver-
lassenes oder irgendwie angegriffenes Nest
zu finden war. Die Wahrheit dieser Impres-
sion kann ich nicht beweisen, doch ist dieses
mehrfach bekaäftigte Verhältniss so auffallend,
dass ich dasselbe für erwähmenswerth fand.
Für den See von Venedice wenigstens ist
dieses Zusammenleben charakteristisch, da
es in anderen Gebieten noch nicht beobachtet
wurde.

Ebenfalls im Seegebiete von Gárdony wur-
den die Nistverhältnisse von *Fuligula ferina*
beobachtet. Das Resultat war ein sehr trauri-
ges, indem bei dieser Art die Zerstörungen
der Wasserratte wirklich erschreckende Masse
aufwiesen. Es wurden ca 15 Nester gefunden
und gab es unter diesen nur ein einziges,
auf welchem der Vogel brütete, alle übrigen
waren verlassen, indem die Eier entweder
alle oder einige angefressen und entleert wa-
ren. Ich glaube diese schrecklichen Zerstörun-
gen ausschliesslich der Wasserratte zuschrei-
ben zu müssen. Die Lage ist die, dass die
Nester der Tafelente meistens an dem Rande
von freien Wasserflächen im dichten Rohr
stehen, so dass dieselben von oben aus schwer
sichtbar und zugänglich sind. Der Vogel selbst
fliegt auch nicht auf das Nest, sondern begibt
sich erst schwimmend, dann wattend darauf.
Es ist schwer, sich vorzustellen, auf welche
Weise dasselbe von irgendwelcher *Circus*-Art
erreicht werden könnte, während die ständig
umherstreifende Wasserratte später oder früher
doch einmal dazu kommt. Im Seegebiete von
Dimyész und Pákozdi fand ich ebenso zerstörte
Ardetta minuta-Nester.

Für das Erkennen der ungeheuren Zerstö-
rungen, welche die Wasserratte hier verübt,
war die fortgeschrittene Brutsaison besonders
geeignet, indem dadurch erst die vielen vor
Beendigung der Brut verlassenen und ange-
fressenen Gelege wirklich auffielen. Man wun-
dert sich, dass es hier überhaupt noch Tafel-
enten gibt. Es sollte etwas geschehen, um
die werthvolle Vogelbevölkerung von diesem
gefährlichen Eierfeinde zu befreien, welcher
deren stärkere Vermehrung in ungeahnter
Weise verhindert. Vielleicht dürfte sich auch
hier das bei den Mäuseplagen angewandte
Verfahren bewähren. Einige lebend eingefan-
gene Exemplare werden mit Typhusbacillen
oder irgendeiner anderen ansteckenden tödt-

csak úgy, ha ez nem válik kárúra a vidék közegészségére, a mire nézve esetleg kísérleteket is kellene végezni.

A dinnyés-pákozdli tórész óriási nádrengeteg, sok úszó-láppal, itt-ott tisztásokkal s a halászat céljaira mesterséges belevágott és fenn tartott csapásokkal, a melyek valóságos útvesztőt alkotnak, s csak a kitűnő helyismerettel bíró s a tojásszedéstől eltiltott halászoktól járható. Itt már egészen maguk között vannak a tó lakói, az ú. n. ősi állapotban. Megfigyeléseim a speciális kiküldetésből s az idő rövidségéből kifolyólag csak kevés fajra terjedhettek ki részletesebben, ezek: *Calamodus melanopogon*, *Panurus biarmicus* és *Aerocephalus streperus*. Az alább elmondandók tehát csak ezekre vonatkozathatók.

A rengeteg nádmezők láttára természet-szerűleg előáll a kérdés, vajjon hol kell itt keresni a fészkeket? milyen törvényszerűség vagy célszerűség nyilvánul itt a fészkek elhelyezésében, a melynek segítségével meg lehetesen azokat találni. Hozzá vagyunk ugyanis szokva ahhoz, hogy a fészket többé vagy kevésbé védett, vagy más szempontból célszerű helyen találjuk, s itt is ezeket keressük. Itt azonban már magának a területnek a sajátos, hozzáférhetetlen volta adja a leghatásosabb védelmet. T. i. a fészkekrablók ellen már az is igen magas fokú védelme a költésnek, hogy szinte végtelen számú oly hely van, a mely subtilis különbségektől eltekintve, éppen olyan kedvező és alkalmas a fészkek elrejtésére, mint az a bizonyos, a melyen tényleg van fészkek, úgy hogy ennek hollétét semmiféle ismertető jel el nem árulja. Ez más szóval azt jelenti, hogy sok keresés, kevés eredmény, s ezért a fészkekrabló ellenségek nem sokat árthatnak nekik. Tényleg csak egy elhagyott fészket találtam, habár sokat vizsgáltam meg: *Panurus* fészkek volt holt fiakkal.

A fészkekrablók mellett még az időjárás szerepelhet mint számottevő ellenség: vihar.

lichen Seuche eingepflicht und an verschiedenen Stellen des Sees wieder freigelassen, damit diese das ganze Volk inficieren. Natürlich darf dies nur dann geschehen, wenn es die hygienischen Verhältnisse der Gegend nicht bedroht, wozu eventuell Experimente gemacht werden müssten.

Das Seegebiet von Dinnyés und Pákozd ist ein riesiger Rohrwald mit vielen schwimmenden Inseln und mit zu Fischereizwecken künstlich hergerichteten und erhaltenen Canälen, welche ein ganzes Labyrinth bilden und nur durch die genaue Ortskenntniss besitzenden Fischer befahren werden können, welchen aber das Eiersammeln untersagt ist. Hier ist die Bevölkerung des Sees ganz unter sich im sogenannten Urzustande. Meine Beobachtungen konnten sich in Folge meiner speciellen Entsendung nur auf wenige Arten erstrecken, es sind diese: *Calamodus melanopogon*, *Panurus biarmicus* und *Aerocephalus streperus*. Die unten folgenden Notizen dürfen daher nur auf diese Arten bezogen werden.

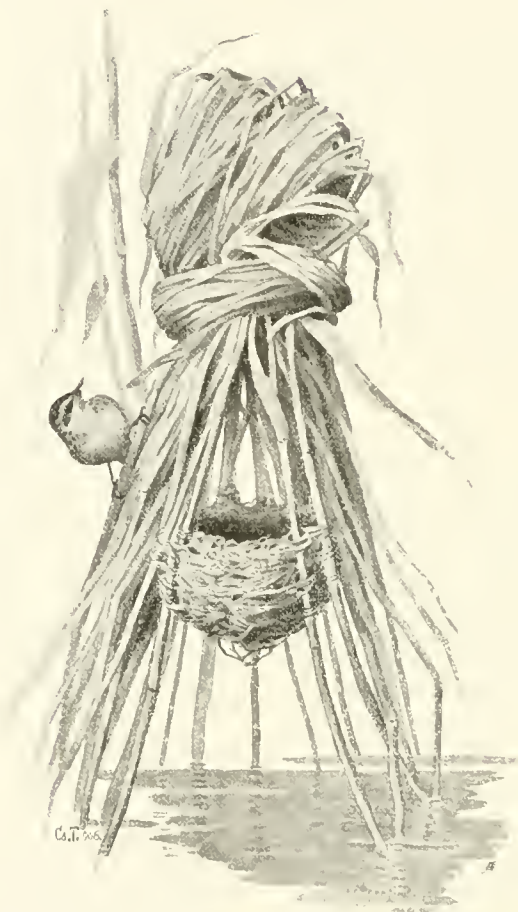
Angesichts der riesigen Rohrfelder taucht naturgemäss die Frage auf, wo müssen hier die Nester gesucht werden? welche Gesetzmässigkeit oder Zweckmässigkeit zeigt sich hier in dem Anlegen der Nester, mit deren Hilfe dieselben aufzufinden sind. Man ist nämlich schon daran gewöhnt, die Nester an einem mehr oder minder geschützten, oder in anderen Beziehungen zweckmässigen Orte zu finden, und das wird auch hier gesucht. Hier ergibt aber schon die Unzugänglichkeit und Eigenart des ganzen Gebietes den wirksamsten Schutz. Gegen die Nesträuber bietet nämlich schon der Umstand einen hohen Schutz, dass es sozusagen unendlich viele solche Stellen gibt, welche von einigen subtilen Unterschieden abgesehen, genau so geeignet sind zur Nestanlage, als die gewisse, wo sich das Nest wirklich befindet, so dass dieses durch kein Erkennungszeichen verraten wird. Es bedeutet dies mit anderen Worten langwieriges Suchen mit geringem Resultate, weshalb ihnen die nesträubernden Feinde nicht viel anhaben können. Ich fand auch wirklich nur ein einziges verlassenes Nest, trotzdem ich viele untersuchte, es war ein *Panurus*-Nest mit toten Jungen.

Neben den Nesträubern spielt noch die Witterung eine Rolle als Brutfeind; Stürme,

nagy zápor, de különösen jégeső sokszor nagy károkat okozhatnak, s ezért a fészkek elhelyezésében részben az ez ellen irányuló védekezés is ki lehet fejezve. Ez tényleg meg is volt. A *Panurus*-fészkek valamennyien, a *melanopogon*-fészkek pedig részben, az ú. n. „varsababák” alá voltak rakva. A halászok csinálják ezeket varsáik szárítására, oly módon, hogy egy-egy fogás nádat vagy sást körül-

Platzregen, besonders aber Hagel können oft grosse Verheerungen anrichten, und könnte daher in der Nestanlage auch ein diesbezügliches Geschütztsein zum Ausdruck kommen. Und dem war auch wirklich so. Die *Panurus*-Nester waren sämtlich, die *Melanopogon*-Nester nur theilweise unter die sogenannten Reussenpuppen gebaut. Dieselben werden von den Fischern zum Auflegen und Trocknen

Calamodus melanopogon fészke a varsababában. - Das Nest von *Calamodus melanopogon* in der Reussenpuppe.

belül a szárok közepén jó erősen esomóra kötnek. Ily módon valóságban miniatűr kunyhó áll elő, melynek tetejét a esomó, oldalait pedig az összefogott, tehát sűrű szárok alkotják. Bizonyításra nem szorul, hogy ezekben igen jól van védve a fészkek az időjárás ellen.

A *Panurus* mindig e kunyhók legtetejét

der Reussen hergestellt und zwar so, dass eine gute Hand voll Rohr oder Schilf zusammengezogen und beiläufig in der Mitte der Halme zu einem festen Knoten zusammengebunden wird. Es entsteht dadurch eine Miniaturhütte, deren Dach durch den Knoten, die Seiten aber durch die zusammengezogenen und deshalb verdichteten Halme gebildet werden. Es bedarf wohl keiner Beweisführung, dass die Nester in diesen Hütten gegen Witterungseinflüsse gut geborgen sind.

Die Rohrmeise nahm immer die Spitze

foglalta el közvetlenül a kötés alatt. A fészkek oly művésziesen olvad bele, hogy minden varsababát közvetlen közelből, sokszor kézi segítség igénybevételével kell megvizsgálni, hogy van-e benne fészkek vagy nincs. Az ide épült *melanopogon*-fészkek már némi távolságból láthatók, mert lejjebb vannak — a esomó és a víz között közepén — s kis kosár módjára függenek a varsababa belső függőlegesen álló nádszálain. De csak kisebb részben voltak ilyen mesterséges tető alatt, a többi sűrű nádbokrok száraz avas aljában volt. Ezekből is átkutattam minden utamba kerülőt, de *Pamirus*-fészket nem találtam bennük, holott egyébként ezek képezik rendes fészkelőhelyeiket.

Tény dolog, hogy az ember ellen ez a fészkelési mód nemesak hogy nem véd, de egyenesen odavezeti a fészkekhez. Vezetőm sok fészkekkel akarván kedveskedni, első sorban mindig a varsababák felé irányította a ladikot s én nem is bántam, mert azt tapasztaltam, hogy megközelítő becslésem szerint kb. 30%-ban volt régi vagy új fészkek. De tény dolog az is, hogy az időjárással, meg esetleg más ellenségekkel szemben több védelmet nyújt ez a fészkelési mód, mint az ősi. Érdekes tünet, hogy az embernek ezt a beavatkozását így hasznukra fordították.

A szintén nagyobb számban talált *Acrocephalus streperus*-fészkeknél nem találtam meg ennyire kifejezetten az időjárás ellen való védekezést. Csak két esetet tudok, a melyekben ennek némi nyomait véltem fölismerni. Az egyik valamilyen fajta *Stachys*-bokorban állott, hozzákötve a két szárhoz s valósággal betetőzve a növénynek nagy, fölváltva keresztben álló *esőleresztő* leveleivel. A másíknál az tűnt föl, hogy két igen vékony és a többinél jóval alacsonyabb nádszálhoz volt kötve. Utóhajtások voltak s így a szélnek kevésbé kitéve. A védekezést itt a fészkek ingásának a esökentésében lehetne látni.

A védekezés mellett a táplálkozási viszonyok

dieser Hütten in Besitz, unmittelbar unter dem Knoten. Das Nest ist so kunstvoll damit verschmolzen, dass jede Reussenpuppe aus unmittelbarer Nähe oft mit Nachhilfe der Hände untersucht werden musste, ob ein Nest darin sei oder nicht. Die hier gebauten *Melanopogon*-Nester sind schon aus einiger Entfernung sichtbar, da dieselben weiter unten sind — in der Hälfte zwischen Knoten und Wasser — und hängen wie kleine Körbchen an den mittleren senkrecht stehenden Halmen der Reussenpuppen. Diese waren aber nur zum geringeren Theile unter einem solchen künstlichen Dache, die anderen befanden sich im trockenen Unteren dichter Rohrbüschel. Von diesen untersuchte ich ebenfalls jeden in den Weg kommenden, fand jedoch in keinem einzigen ein *Pamirus*-Nest, trotzdem ansonsten diese ihre gewöhnlichen Niststellen sind.

Gegen den Menschen bietet diese Nistweise nicht nur keinen Schutz, sondern führt denselben gerade zum Neste hin. Mein Führer wollte mich mit dem Auffinden vieler Nester erfreuen, und führte daher den Kahn in erster Linie immer zu den Reussenpuppen und mir war es auch wirklich recht, da ich so die Erfahrung machen konnte, dass sich in ca. 30% derselben alte oder neue Nester befanden. Das ist aber unleugbar, dass diese Nistweise gegen die Witterung und andere Feinde besser schützt als die ursprüngliche. Es ist eine sehr interessante Erscheinung, dass dieser Eingriff des Menschen so ausgenützt wurde.

Bei den in ebenfalls grösserer Anzahl aufgefundenen *Acrocephalus streperus*-Nestern fand ich den Schutz gegen die Witterung nicht so ausgesprochen vor. Nur in zwei Fällen glaubte ich einige Spuren desselben zu erblicken. Eines stand in einem *Stachys*-Busch an zwei Stengel angeheftet, überdacht durch die grossen abwechselnd kreuzweise stehenden *Regenwasser ableitenden Blätter*. Beim zweiten fiel mir auf, dass es an zwei sehr schwache Rohrstengel geheftet war, welche auch bedeutend niedriger waren als die Umstehenden. Es waren Nachtriebe, welche dem Winde minder preisgegeben waren. Den Schutz könnte man hier im Vermindern der Nests-Schwankung erblicken.

Neben dem Schutze wird die Nestanlage

is lényegesen befolyásolják a fészkek elhelyezését, s itt általános érvényű szabályként azt lehet kimondani, hogy ennek a három fajnak a fészkei mindig a csapások vagy tisztások szélein vannak, bizonyára azért, mert itt bőségesebb és közelebből elérhető a táplálék. Könnyen azt lehetne hinni, hogy ez csak azért látszik így, mert csak a csapások és tisztások szélein lehet járni s így természetes, hogy csak ott talál fészkeket a kutató. Pedig nem így van. Vezetőm, a ki másfél évtized óta jár telenként nádat vágni a tóba, egyenesen időpazarlásnak minősítette a nádmezők belsejében való fészekkeresést, mivel hosszú nádvágó gyakorlata alatt ott sohase talált régi fészkeket; azok mindig a nyílt vizek szélén vannak s ennek, azt hiszem, elég plausibilis okát is adtam.

Természetes dolog, hogy ezeknek a „jegyzetek”-nek csak akkora szerepük lehet a velencei tó fészkelési viszonyaira vonatkozó teljes kép bemutatásában, mint egyetlenegy pillanatnyi fölvetelnek a mozgó-fényképben. A teljes képet hosszas észleltudatos megfigyelés alapján lehetne csak némileg is körülvonalmazni. Ha a fészkek elhelyezésének, bár csak emberi szem és értelem szerint való befolyásoló tényezőit keressük is, még úgy is legtöbbször zátonyra jutunk. De azért mégis igen esábitóak az ilyenmő vizsgálatok, mert igen heeszes adalékokat nyújthatnak a természettudományi elméletek kiépítésére vagy ellenőrzésére.

noch durch die Nahrungsverhältnisse bedeutend beeinflusst und hier kann als allgemein gültige Regel ausgesprochen werden, dass die Nester dieser drei Arten ausschliesslich an den Rändern der Kanäle oder anderen freien Wasserflächen stehen, jedenfalls dann, weil die Nahrung hier reichlicher und leichter erreichbar ist. Man könnte leicht glauben, dass dem nur scheinbar so ist. Indem man nur die Kanäle und die freien Wasserflächen be-fahren kann, ist es ja nur natürlich, dass man die Nester nur an den Rändern derselben findet. Dem ist aber nicht so. Mein Führer, der seit anderthalb Decennien zur Winterszeit im See Rohr schneidet, sah in dem Durchsuchen des Inneren der Rohrfelder nur Zeitverschwendung, da er während seiner langen Praxis als Rohrschneider daselbst nie alte Nester fand; dieselben sind immer an den Rändern freier Wasserflächen, und glaube ich diese Gesetzmässigkeit auch genügend plausibel begründet zu haben.

Diese „Notizen“ können in dem Entrollen des Gesamtbildes der Nistverhältnisse des Sees von Venedige naturgemäss nur eine solche Rolle haben, wie eine einzige Momentaufnahme in dem kinematographischen Bilde. Das Gesamtbild könnte nur durch lange zielbewusste Beobachtung einigermaßen skizzirt werden. Sucht man nach den Factoren, welche die Nestanlage, wenn auch nur nach Menschen-Auge und Verstand beeinflussen, so strandet dieses Vorhaben in den meisten Fällen. Und doch sind derartige Untersuchungen ungemein verlockend, indem dieselben sehr werthvolle Beiträge zum Ansbaue oder zur Controllirung der naturwissenschaftlichen Theorien ergeben.